

GRAU EN SOCIOLOGIA

Pot l'esforç compensar l'origen? **Una mirada crítica des del Carmel**

Autoria: Ana Buil Arasanz

NIUB: 20613401

Tutoria: Juan Manuel Garcia Jorba

Departament: Departament de Sociologia

Curs acadèmic: 2025 – 2026, 1er semestre, període ordinari

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat d'Economia
i Empresa

Agraïments,

Al meu cercle proper, familiars i amistats, que m'ha ajudat a matisar les anàlisis i ampliar les perspectives. En especial a l'Eva, per saber escoltar-me, ajudar-me a aclarir idees i recordar-me, just quan més ho necessitava, que ho estava fent bé. I a la Meritxell, amb qui he compartit un nombre incalculable d'hores de biblioteca, fent que aquest procés fos molt més lleuger i fins i tot bonic.

Als entrevistats —Alberto, Montse, Mercedes i Andreu— que, a més de ser veïns del barri del Carmel, són la meva família. Gràcies per contribuir amb el vostre granet de sorra.

A la gent del barri del Carmel, perquè gràcies a ells aquest Treball de Fi de Grau ha estat possible. Les seves vivències i la seva manera d'entendre el barri han estat essencials per donar sentit a aquest projecte.

Al meu tutor, Juan Manuel, per la seva dedicació constant a les tutories, per resoldre dubtes, orientar-me i aportar-me noves mirades. I, sobretot, per ser un autèntic impuls motivador.

A mi mateixa, per la dedicació, la constància, el temps i l'esforç que he destinat a aquest treball. Només jo conec de debò tot el que hi he posat perquè aquest projecte, un dels més importants de la meva trajectòria acadèmica, estigués a l'alçada del que m'havia proposat.

I, finalment, també vull donar les gràcies a aquelles persones que un dia em van fer sentir inferior només pel barri on visc i on tinc les meves arrels. Sense adonar-se'n, van reforçar encara més les meves ganes de demostrar tot el que puc arribar a fer.

RESUM

Aquest Treball de Fi de Grau, titulat “Pot l’esforç compensar l’origen? Una mirada crítica des del Carmel”, estudia com el context socioeconòmic i el bagatge familiar condicionen el desenvolupament vital de les persones. Mitjançant un estudi de cas al barri del Carmel, un seguit de quatre entrevistes semiestructurades i una autoetnografia analítica, s’analitzen les barreres socials, els obstacles estructurals i la distribució del capital social que influeixen en les oportunitats d’autorealització i en la percepció de la meritocràcia. També s’exploren les expectatives d’èxit i els efectes de l’estigmatització territorial en les trajectòries vitals. Els resultats evidencien que les diferències de classe social i les xarxes de suport estructuren de manera significativa la trajectòria vital, modulant tant les oportunitats materials com les aspiracions individuals. Aquestes troballes subratllen la rellevància de tenir en compte el context social per comprendre les dinàmiques de mobilitat i les limitacions de la meritocràcia percebuda.

Paraules clau: context socioeconòmic, barreres socials, meritocràcia, obstacles estructurals, expectatives d’èxit, bagatge familiar, estigmatització territorial, autorealització.

RESUMEN

Este Trabajo de Fin de Grado, titulado “¿Puede el esfuerzo compensar el origen? Una mirada crítica desde el Carmel”, analiza cómo el contexto socioeconómico y el bagaje familiar influyen en el desarrollo vital de las personas. A través de un estudio de caso en el barrio del Carmel, que incluye cuatro entrevistas semiestructuradas y una autoetnografía analítica, se examinan las barreras sociales, los obstáculos estructurales y la distribución del capital social que afectan las oportunidades de autorrealización y la percepción de la meritocracia. También se estudian las expectativas de éxito y los efectos de la estigmatización territorial en las trayectorias vitales. Los resultados muestran que las diferencias de clase social y las redes de apoyo condicionan de manera significativa la trayectoria vital, modulando tanto las oportunidades materiales como las aspiraciones individuales, subrayando la importancia de considerar el contexto social para entender la movilidad y los límites de la meritocracia percibida.

Palabras clave: contexto socioeconómico, barreras sociales, meritocracia, obstáculos estructurales, expectativas de éxito, bagaje familiar, estigmatización territorial, autorrealización.

ABSTRACT

This Bachelor's Thesis, titled "Can Effort Compensate for Origin? A Critical Perspective from El Carmel", examines how socioeconomic context and family background shape individuals' life trajectories. Through a case study of the El Carmel neighborhood, based on four semi-structured interviews and an analytical autoethnography, the research analyzes social barriers, structural obstacles, and the distribution of social capital that influence opportunities for self-fulfillment and perceptions of meritocracy. The study also explores expectations of success and the effects of territorial stigmatization on life trajectories. The findings show that social class differences and support networks significantly structure life courses, affecting both material opportunities and individual aspirations. These results highlight the importance of considering social context to understand mobility dynamics and the limitations of perceived meritocracy.

Keywords: *socioeconomic context, social barriers, meritocracy, structural obstacles, success expectations, family background, territorial stigmatization, self-fulfillment.*

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	6-14
1.1. Selecció del tema específic.....	6
1.2. Context social.....	7
1.3. Objectius, preguntes clau i hipòtesis del treball.....	8
1.4. Metodologia i pla de treball.....	10
2. MARC TEÒRIC.....	15-24
2.1. Estat de la qüestió.....	15
2.2. Definició de conceptes clau.....	17
2.3. Factors socioeconòmics i educatius a l'exclusió social.....	18
2.4. Condicionament social i teoria de la justificació del sistema.....	19
2.5. La meritocràcia com a ideologia contemporània.....	20
2.6. La igualtat d'oportunitats i els seus límits.....	20
2.7. Accés al treball i a l'habitatge: límits del mèrit individual.....	21
2.8. Estigma social i desigualtat urbana.....	22
2.9. El Carmel com a cas d'estudi.....	22
3. METODOLOGIA.....	25-30
3.1. Autoetnografia analítica.....	25
3.2. Entrevistes semiestructurades.....	27
3.3. Qüestionari en línia.....	29
4. ANÀLISIS I RESULTATS.....	31-45
4.1. Creences i legitimació.....	31
4.2. Emocions i identitat.....	38
4.3. Pràctiques i resistències.....	42
5. CONCLUSIONS.....	46-49
5.1. Comprovació d'hipòtesis.....	46
5.2. Compliment dels objectius.....	47
5.3. Respostes a les preguntes de recerca.....	48
5.4. Observacions i reflexió final.....	49
6. BIBLIOGRAFIA.....	50
7. ANNEXOS.....	55

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Selecció del tema específic

1.1.1. Descripció del tema

El meu Treball de Fi de Grau se centra en analitzar, des d'una perspectiva crítica, la relació entre l'esforç individual i l'origen social. Prenc com a cas d'estudi el barri on he viscut des que vaig néixer, el Carmel. El meu objectiu principal és qüestionar com la meritocràcia promet la igualtat d'oportunitats, però l'origen social demostra que aquesta igualtat, en realitat, no existeix.

En altres paraules, el lloc d'origen condiona de manera decisiva el desenvolupament vital d'un individu. D'una banda, néixer en un barri privilegiat, implica —en general— una educació de qualitat, millors serveis sanitaris i majors oportunitats laborals, la qual cosa es tradueix en salaris més alts i en expectatives a futur més favorables. D'altra banda, créixer en un barri de tradició obrera acostuma a estar associat a una menor qualitat de vida, a un accés més limitat a recursos educatius i sanitaris i, en conseqüència, a oportunitats laborals més precàries. Per tant, aquest condicionament estructural a més d'afectar a les possibilitats materials, també modela les aspiracions i la pròpia visió d'èxit que cada persona pot projectar cap al seu futur.

En síntesi, aquest Treball de Fi de Grau es titula “Pot l'esforç compensar l'origen? Una mirada crítica des del Carmel”. La intenció d'aquest títol és englobar la idea principal de la investigació: la tensió entre l'ideal meritocràtic i el condicionament estructural de l'origen social. Fent-lo atractiu amb una pregunta de recerca com a subtítol que obtindrà resposta al final del treball i centrant-me en el cas del Carmel —un barri barceloní—, com a exemple d'experiència pròpia.

1.1.2. Motivació de l'estudiant en relació a l'elecció del tema

En els últims anys es podria dir que he pres una major consciència de com funciona la societat. Gràcies als quatre anys d'universitat cursant el Grau de Sociologia, he aconseguit mirar més enllà de l'evident: a desenvolupar una visió crítica, a preguntar-me perquè les coses són com són i perquè funcionen de determinada manera.

Els motius que m'han portat a realitzar aquesta recerca són, abans de res, de caràcter personal. En el darrer temps, he concebut una creixent inquietud sobre el meu propi futur: em pregunto si podré aconseguir la vida digna que imagino i fins a quin punt la riquesa està injustament distribuïda.

A mesura que m'he anat fent gran, coneixent nous llocs i persones, he començat inevitablement a comparar-me i a qüestionar les diferències que existeixen entre unes realitats i altres. Diverses assignatures del Grau en Sociologia han alimentat aquesta mirada crítica cap a la societat actual, fent-me reflexionar sobre per què les coses funcionen d'aquesta forma determinada i per què resulta tan difícil transformar aquesta dualitat que sembla estructurar el món.

Recordo especialment una classe de Sociologia Urbana en la qual es van exposar dades molt il·lustratives: el fet de viure en un barri o un altre de la mateixa ciutat podia restar diversos anys d'esperança de vida. Si no em falla la memòria, es comparaven barris com Sant Gervasi i el Raval. Aquesta dada em va impactar profundament, perquè revelava de manera clara com el territori condiciona la vida de les persones. Així doncs, aquesta constatació va mostrar-me la necessitat de mirar més enllà del que es veu, de qüestionar allò que assumim com a normal però que, en realitat, és fruit de desigualtats estructurals. Per circumstàncies personals, m'adono que, en el meu cas, estic més prop de la realitat dels qui tenen menys oportunitats i menor esperança de vida que dels qui gaudeixen de majors avantatges. I precisament aquesta experiència vital és la que em motiva a investigar l'impacte de l'origen social i del lloc de residència en les trajectòries de vida.

1.2. Context social

1.2.1. Fonts i referències documentals

Aquest treball s'inscriu en el context de les societats urbanes contemporànies, caracteritzades per l'augment de les desigualtats socials, la persistència de mecanismes de reproducció educativa i la centralitat del discurs meritocràtic en les polítiques públiques actuals.

Amb l'objectiu d'evidenciar la rellevància social del tema del Treball de Fi de Grau, s'han seleccionat referències documentals i fonts d'informació que garanteixen un suport teòric sòlid i una contextualització empírica adequada. La selecció combina obres acadèmiques de referència, informes estadístics oficials i dades procedents del treball de camp, la qual cosa permet desenvolupar una recerca equilibrada i metodològicament fonamentada.

En l'àmbit teòric, s'han considerat autors de gran influència en les ciències socials, les aportacions de les quals resulten essencials per a comprendre les dinàmiques de desigualtat, educació i justícia social que constitueixen l'eix central del treball. A continuació s'esmenen els autors més rellevants, no obstant això, s'han acabat afegint més: destaca Pierre Bourdieu amb les seves teories sobre el capital cultural, el sistema educatiu i l'espai social. També Michael Young, que ofereix una visió crítica sobre la meritocràcia i els seus efectes en la reproducció de les desigualtats. Per la seva banda, David Harvey aporta reflexions fonamentals sobre la justícia social, que permeten analitzar amb profunditat les estructures urbanes i econòmiques contemporànies. Loïc Wacquant centra la seva anàlisi en l'estigma territorial i en els processos

de marginalització que afecten determinats espais socials. Finalment, Nancy Fraser introdueix la noció de reconeixement com a component essencial de la justícia en les societats actuals.

Quant a les fonts estadístiques i documentals, s'han emprat dades procedents d'organismes oficials com ara, l'Idescat¹ (Institut d'Estadística de Catalunya) i l'Ajuntament de Barcelona, que ofereixen informació actualitzada i contrastada sobre variables socioeconòmiques, educatives i territorials. Aquestes dades permeten contextualitzar empíricament el cas del Carmel i reforçar l'anàlisi de les desigualtats territorials identificades.

Finalment, el treball s'ha complementat amb observacions directes i notes de camp elaborades a partir d'un estudi empíric. Aquestes aportacions pròpies han permès contrastar els marcs teòrics amb la realitat observada, proporcionant una dimensió qualitativa que ha enriquit l'anàlisi i ha contribuït a una interpretació més situada del fenomen.

En conjunt, la combinació de fonts acadèmiques, estadístiques i de camp assegura una aproximació rigorosa a fi d'estudi, evidenciant la seva pertinència social i el seu interès acadèmic dins de l'àmbit de les ciències socials.

1.3. Objectius, preguntes clau i hipòtesis

1.3.1. Objectiu/s

Els objectius plantejats són diversos. D'una banda, com a objectiu general del treball: entendre com es viu i s'interpreta la idea de meritocràcia en un barri popular de Barcelona, el Carmel, en aquest cas.

D'altra banda, com a objectius específics, hi ha: en primer lloc, analitzar els factors no triats que limiten la igualtat d'oportunitats. En segon lloc, explorar les tensions entre el discurs meritocràtic i les experiències reals dels veïns. I en tercer i últim lloc, donar veu als habitants del Carmel com a subjectes de coneixement situat privilegiat.²

Els **Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)** relacionats amb aquest treball són diversos:

ODS 4 – Educació de qualitat

El treball mostra com el context socioeconòmic i familiar influeix en les oportunitats educatives i en el desenvolupament personal, posant en qüestió la igualtat d'oportunitats basada únicament en l'esforç individual.

¹ Es van consultar dades per obtenir nocions generals sobre la temàtica; les dades no s'inclouen literalment en aquest treball.

² Els propis ciutadans del barri ocupen una posició social que els permet revelar les fissures del discurs meritocràtic.

ODS 10 – Reducció de les desigualtats

S'hi analitzen les diferències de classe social, les barreres estructurals i l'accés desigual a xarxes de suport que condicionen la mobilitat social i les trajectòries vitals.

ODS 11 – Ciutats i comunitats sostenibles

L'estudi del barri del Carmel permet observar com l'entorn urbà i l'estigmatització territorial influeixen en les oportunitats i les expectatives de vida.

1.3.2. Pregunta/es clau

El propi títol del meu Treball de Fi de Grau: “Pot l'esforç compensar l'origen? Una mirada crítica des del Carmel”, ja obté la pregunta clau principal. La intenció d'aquest títol és englobar el nucli de la investigació: la tensió entre l'ideal meritocràtic i el condicionament estructural de l'origen social. Fent-lo atractiu amb un subtítol entre interrogants —que obtindrà resposta al final del treball— i centrant-me en el cas del Carmel —un barri barceloní—, com a exemple d'experiència pròpia. No obstant això, s'han plantejat altres preguntes clau per desenvolupar força bé el tema:

- ✓ Com perceben els veïns/es del Carmel la idea de “meritocràcia” en relació amb les seves pròpies trajectòries vitals?
- ✓ Fins a quin punt el discurs de la meritocràcia és reproduït, matisat o contestat en contextos populars urbans com el Carmel?
- ✓ Com construeixen els habitants del barri relats de responsabilitat individual vs. estructural sobre l'èxit i el fracàs social?

1.3.3. Hipòtesis a contrastar

Per orientar la recerca, s'han plantejat diverses hipòtesis inicials:

- **H1:** Els ciutadans del Carmel associen l'èxit social als factors externs, com ara, l'origen familiar o els recursos disponibles, que no pas a l'esforç individual.
- **H2:** Molts dels entrevistats continuen reproduint el discurs meritocràtic com a ideal normatiu, malgrat reconèixer desigualtats estructurals.

- **H3:** Les experiències de mobilitat social limitada generen discursos de resignació més que de reacció activa a la idea de l'esforç com a únic motor d'igualtat.
- **H4:** Les generacions joves del Carmel són més crítiques amb el paradigma meritocràtic que les generacions més grans.

1.4. Metodologia i pla de treball

1.4.1. Estructura provisional del projecte

El Treball de Fi de Grau s'ha organitzat, des d'un primer moment, seguint una estructura lògica i coherent que ha estat útil com a fil conductor del procés de recerca. El desenvolupament del projecte s'ha articulat en cinc apartats principals: introducció, marc teòric, metodologia, resultats i anàlisis, i conclusions. Cada secció ha complert una funció específica dins del conjunt, permetent avançar de la fonamentació teòrica cap a la interpretació dels resultats i la formulació de les conclusions.

En primer lloc, el treball s'ha iniciat mitjançant una pluja d'idees orientades a triar un tema d'interès personal i sociològic, amb l'objectiu de connectar els continguts acadèmics dels quatre cursos.

Després d'haver establert els objectius, s'ha procedit a la següent fase: la selecció de la teoria pertinent. En el marc teòric s'han exposat les principals teories i enfocaments conceptuals relacionats amb el tema d'estudi. Es presenten les aportacions dels autors més rellevants, les perspectives dels quals permetran contextualitzar el fenomen analitzat i construir una base sòlida per a la recerca. Aquesta part ha tingut com a objectiu identificar les relacions entre conceptes clau —el capital cultural, la meritocràcia, l'equanimitat i l'estigma territorial, entre d'altres— i vincular-los amb l'objecte d'estudi proposat.

Tot seguit, hi ha la metodologia, on s'ha detallat l'enfocament metodològic i les tècniques de recollida de dades que s'han utilitzat. El treball adopta una perspectiva qualitativa, basada en la realització d'entrevistes semiestructurades i una autoetnografia analítica (*analytic autoethnography*). Dins d'aquest apartat s'ha dut a terme un estudi de cas centrat en el barri del Carmel (Barcelona), en el qual s'analitza el seu valor com a espai social representatiu. En aquesta secció s'ha inclòs una breu presentació del barri, abordant aspectes com la seva història, composició social, estigma urbà i identitat pròpia. A més, es justifica la seva elecció com a àmbit d'estudi per concentrar desigualtats, mostrar una mobilitat social limitada i reflectir una diversitat de trajectòries (classes populars, població migrant i joves amb diferents expectatives). En aquest sentit, el Carmel s'entén com un microcosmos adequat per a examinar la relació entre la meritocràcia i les condicions estructurals.

En l'apartat de resultats i anàlisis s'han presentat de manera detallada les dades obtingudes al llarg de la recerca. Així doncs, s'identifiquen patrons, coincidències i divergències, destacant

els elements més significatius per a aconseguir els objectius inicials. També ha estat ben útil per a contrastar els resultats obtinguts amb les teories revisades en el marc teòric (Veure en Bibliografia). En aquesta secció s'interpreten les dades i s'analitzen les seves implicacions, valorant fins a quin punt les troballes confirmen, matisen o qüestionen la literatura existent.

Mapa conceptual de l'estructura provisional

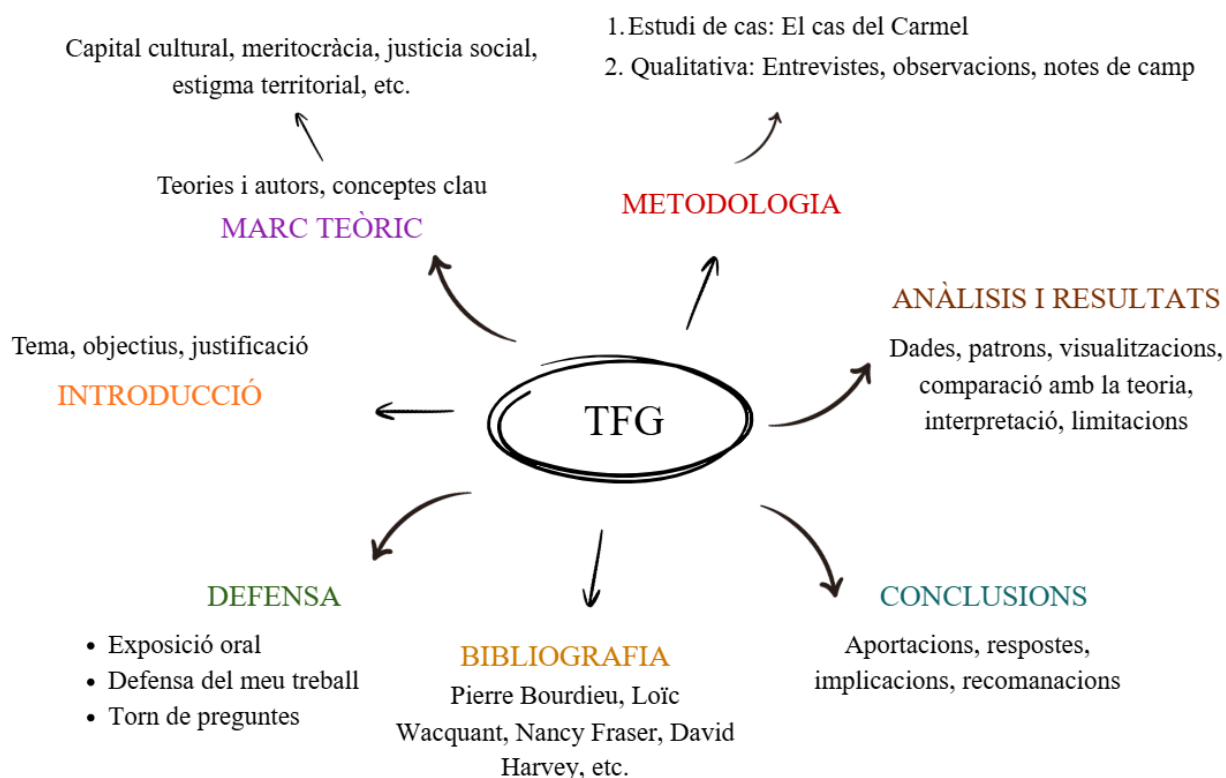

Fig. 1. Mapa conceptual de l'estructura del Treball de Fi de Grau. **Font:** Elaboració pròpia amb Canva.

Finalment, a l'apartat de conclusions s'han recollit les principals aportacions del treball, responent directament als objectius plantejats a l'inici i verificant les hipòtesis inicials. En elles es destaca la rellevància dels resultats i es plantegen possibles recomanacions pràctiques. Més enllà de tancar la recerca, les conclusions pretenen projectar noves perspectives d'estudi i reflexió sobre el fenomen analitzat.

Seguint aquest fil, es realitzarà la defensa final, en la qual es presentarà el tema i es valorarà l'impacte de les anàlisis realitzades. A més, s'inclourà una mena de debat i reflexió crítica sobre els factors que poden haver influït en els resultats, es reconeixeran les possibles limitacions de l'estudi i es proposaran línies de recerca futures.

1.4.2. Recursos d'informació

Per a garantir la correcta realització del Treball de Fi de Grau i assegurar la validesa dels resultats obtinguts, s'ha planificat una recopilació rigorosa de fonts d'informació tant secundàries com primàries. Aquesta combinació ha permès abordar l'objecte d'estudi des d'una perspectiva teòrica, empírica i contextual.

En primer lloc, s'han fet ús de fonts secundàries, és a dir, materials ja publicats que aporten una base científica i conceptual sòlida. Entre elles s'inclouen llibres i articles acadèmics disponibles en bases de dades especialitzades com per exemple: *Google Acadèmic*, *Cercabib* i *SciELO*. A més, s'han consultat revistes acadèmiques, informes i continguts *web* que contribueixin a actualitzar la informació i contrastar diferents enfocaments teòrics.

En segon lloc, s'han desenvolupat fonts primàries, elaborades específicament per a aquest treball mitjançant la realització d'un estudi de camp. Aquest inclou entrevistes en profunditat com a mètode principal de recerca qualitativa, amb la finalitat de recollir testimonis, experiències i percepcions directes relacionades amb l'objecte d'estudi. Així mateix, s'han pres notes de camp durant el procés d'observació i contacte amb els participants, la qual cosa ha ajudat a complementar les dades obtingudes i oferir una visió més contextualitzada de la realitat analitzada.

Finalment, s'ha fet ús de recursos audiovisuals, a mode de documentals i materials visuals relacionats amb la temàtica del treball. Aquests recursos serveixen per a ampliar la comprensió del fenomen estudiat i aportar una perspectiva més multidisciplinària.

En conjunt, la combinació de fonts secundàries, primàries i audiovisuals garanteix l'obtenció d'informació diversa. D'aquesta manera, s'assegura la viabilitat del projecte i la coherència metodològica necessària per a aconseguir els objectius establerts en la recerca.

1.4.3. Calendari de treball

Per a iniciar la realització del Treball de Fi de Grau, al mes de setembre, el primer pas va consistir en una fase de selecció del tema, mitjançant una pluja d'idees sobre diferents conceptes i àrees d'interès personal. L'objectiu va estar identificar un tema que em generés una curiositat genuïna i que, al mateix temps, em permetés adquirir nous coneixements durant el seu desenvolupament.

Posteriorment, es va dur a terme la definició del plantejament de la recerca, delimitant el tema en un context espai-temporal concret per a facilitar el seu abordatge. A continuació, es va realitzar una revisió bibliogràfica inicial, amb el propòsit de comprovar l'existència de fonaments teòrics i sociològics vinculats a l'àrea d'estudi.

Al mes d'octubre, es va realitzar una fase inicial centrada en la idea, el plantejament i la planificació del projecte. En aquesta etapa ja es va definir el plantejament concret del treball,

delimitant l'objecte d'estudi per a facilitar el seu desenvolupament, i alhora, es va elaborar la planificació general del projecte. Aquesta inclou l'estructura provisional, els objectius, la metodologia prevista i el calendari d'execució. Durant el decurs d'aquest mes es va realitzar una tutoria inicial amb el tutor, Juan Manuel. Així doncs, el primer lliurament —corresponent a l'inici, plantejament i planificació— estava programat entre l'11 i el 15 d'octubre i es va complir.

Línia del temps del calendari de treball per mesos

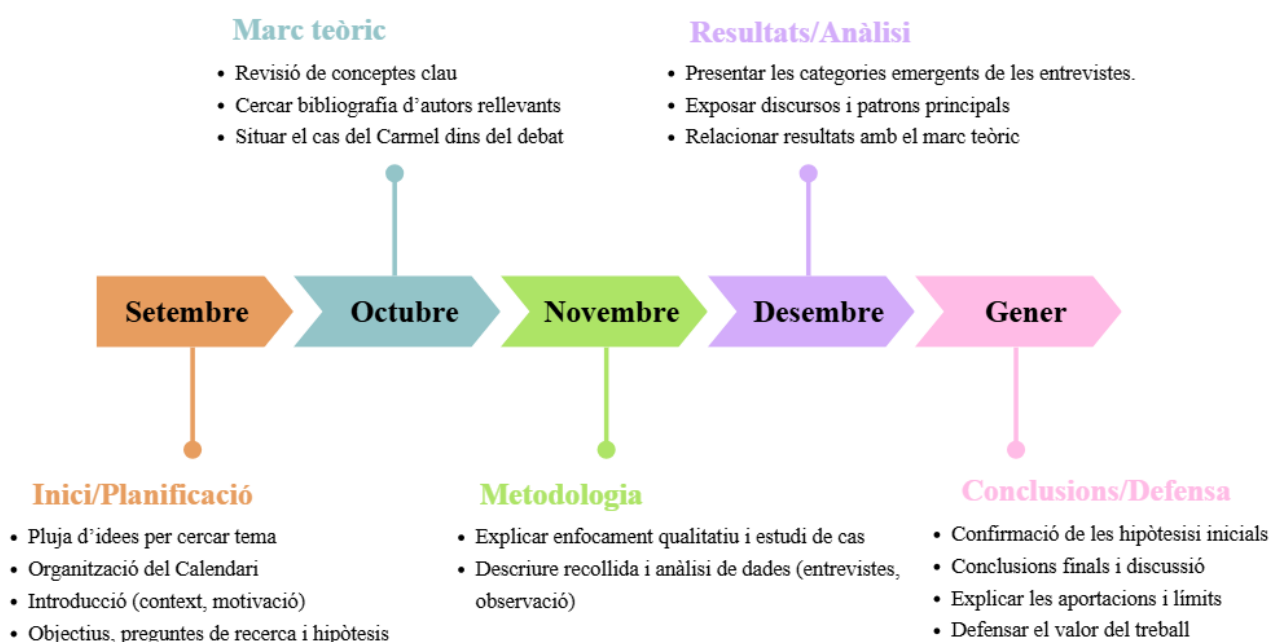

Fig. 2. Línia del temps del procés del Treball de Fi de Grau. **Font:** Elaboració pròpia amb Canva.

Durant el mes de novembre es va desenvolupar la segona fase, centrada en l'elaboració del marc teòric i l'inici del treball metodològic. En aquest període es dona importància al marc teòric. A partir d'una revisió bibliogràfica i documental rigorosa, utilitzant fonts acadèmiques i especialitzades, es va definir la metodologia de recerca. En aquesta fase es va dissenyar el cas d'estudi, les entrevistes i els instruments de recollida de dades que van permetre obtenir informació empírica rellevant. El lliurament corresponent a aquesta fase es va preveure entre el 15 i el 19 de novembre i també es va complir dins del termini.

La tercera fase, que abasta des de desembre fins a principis de gener, va estar assignada al treball de camp i a l'anàlisi de resultats. Una vegada establerta la metodologia, es va procedir a realitzar les entrevistes i les observacions necessàries, recopilant informació que posteriorment ha estat analitzada i contrastada amb les hipòtesis inicials i el marc teòric. Aquesta fase conclou entre

el 2 i el 9 de gener. Tal com en les entregues anteriors, aquesta també es va presentar dins del termini establert.

Finalment, l'última fase, que té lloc al llarg del mes de gener, es centra en la redacció de les conclusions, la verificació dels objectius i la preparació de la defensa final del treball. Aquesta defensa es durà a terme entre el 22 i el 28 de gener.

Durant tot aquest procés s'han realitzat quatre tutories obligatòries, coincidint amb les diferents fases de lliurament. A banda de les tutories, el contacte amb el docent a través de missatges ha estat ràpid i efectiu a l'hora de resoldre qualsevol tipus de dubte. Aquestes han estat útils per a rebre orientació i bibliografia recomanada, validar els avanços i garantir la correcta evolució del treball.

2. MARC TEÒRIC

2.1. Estat de la qüestió

L'estat de la qüestió, en aquest cas, té el propòsit de revisar el coneixement acumulat entorn a la relació entre meritocràcia i origen social, prenent com a cas de referència el barri del Carmel, situat a Barcelona. Així doncs, es busca comprendre com el lloc d'origen condiciona les trajectòries vitals i com els discursos sobre l'esforç individual poden ocultar desigualtats estructurals.

El concepte de meritocràcia s'ha presentat tradicionalment com un principi d'equitat que organitza la societat segons el mèrit personal. Segons la definició de la *Real Academia Española* (s. d.), es tracta d' "un sistema de gobierno en que los puestos de responsabilidad se adjudican en función de los méritos personales". Aquest ideal normatiu, aparentment neutral i just, ha estat àmpliament qüestionat per la sociologia crítica, que sosté que la meritocràcia tendeix a naturalitzar les desigualtats socials i a convertir-les en diferències legítimes. En aquest sentit, Dubet (2006c) assenyala que "la igualdad de oportunidades no nos dice qué desigualdades son intolerables y se limita a tender una red salvavidas para los más pobres" (p. 47), fet que posa en evidència que la igualtat d'oportunitats és una ficció quan les condicions de partida dels individus són estructuralment desiguals. Així doncs, el sistema meritocràtic transforma les desigualtats de classe, d'origen o de gènere en suposades diferències de mèrit, generant una legitimitat moral que encobreix la inequitat social.

Diversos autors coincideixen que la meritocràcia —lluny de ser neutral— reforça els privilegis dels grups que ja disposen de capitals socials, culturals i econòmics. Bourdieu i Passeron (2012, p. 104, citat a Vélez, 2018, p. 151) indica que "las desigualdades sociales terminaban traducéndose en privilegios [...] en forma de méritos", i adverteix que aquest discurs genera una doble injustícia: manté els avantatges dels grups dominants i culpabilitza els sectors desfavorits, fent-los responsables de la seva situació. D'aquesta manera, la ideologia meritocràtica esdevé una eina de legitimació del sistema, ja que converteix les desigualtats estructurals en responsabilitats individuals i desplaça el focus de l'anàlisi de les estructures cap a les actituds o l'esforç personal.

En l'àmbit de les polítiques públiques, Folleco (2023, citat a Zavaleta Cabrera, 2025a) sosté que "La meritocracia debe ser un instrumento con categoría de política pública [...]" (p. 80). Aquesta afirmació evidencia que l'apel·lació a l'esforç individual només pot tenir sentit si s'acompanya d'un context institucional que asseguri condicions materials mínimes per a tots els ciutadans.

D'aquesta manera, la crítica introdueix una dimensió política i estructural al debat sobre la meritocràcia, ja que la igualtat de resultats mínims depèn de polítiques redistributives efectives i no tan sols de la competència individual.

Per comprendre la complexitat del concepte de justícia³ social associat a la meritocràcia, resulta fonamental la perspectiva de Nancy Fraser, qui proposa un model tridimensional que combina redistribució econòmica, reconeixement cultural i participació política. Fraser (2000) exposa que assolir la justícia implica combinar la redistribució de recursos econòmics amb el reconeixement de la diversitat cultural, la qual cosa implica que les injustícies són materials i també simbòliques; relacionades amb el valor que la societat atorga a determinats grups. Posteriorment, Fraser (2008) amplia aquesta visió i assenyala que la justícia social requereix igualment la igualtat en la participació, cosa que significa que totes les persones han de tenir l'oportunitat d'involucrar-se a la vida social en condicions d'equitat. Aplicat al context de la meritocràcia, aquest marc teòric posa de manifest que la igualtat de mèrit és inviable si no es garanteix la igualtat d'accés als recursos econòmics, al reconeixement simbòlic i a la participació democràtica. Aquesta reflexió teòrica pot ser aprofundida des d'una mirada territorial, que entén les desigualtats com a diferències individuals i també com a expressions espacials de la desigualtat social. Wacquant (2007a) comenta que la marginació urbana a l'era neoliberal es manifesta avui a través de l'estigmatització de determinats barris o territoris. Això, consisteix a atribuir als espais desfavorits una imatge negativa que repercuteix directament en les oportunitats dels seus habitants. Així doncs, aquesta forma d'exclusió actua tant a nivell simbòlic com material, ja que els barris estigmatitzats pateixen una pèrdua de valor econòmic, institucional i social.

Més endavant, Wacquant et al. (2014) descriuen que “La estigmatización territorial [...] es una forma significativa y perjudicial de acción mediante la representación colectiva centrada en un lugar determinado.” (p. 236), mostrant que les divisions espacials reproduïxen i consoliden jerarquies socials preexistents. Dita perspectiva resulta especialment rellevant per al cas del Carmel, on la representació mediàtica pot influir en l'autoestima col·lectiva o en les expectatives educatives i laborals dels residents.

En aquest mateix sentit, Elorza (2019) subratlla la noció de que les persones que viuen a barris segregats construeixen les seves pròpies idees i comportaments per resistir i desafiar els estigmes que els són atribuïts des de fora. La seva recerca demostra que, tot i la càrrega negativa de l'estigma territorial, les comunitats locals són capaces de generar estratègies de resistència i de revalorització simbòlica del seu espai. Doncs, això implica que els habitants dels territoris

³ Encara que s'hagi anomenat aquest terme, es prefereix "equanimitat" per emfatitzar imparcialitat i respecte universal, evitant els debats polítics implícits a la noció de justícia social.

estigmatitzats a més de ser víctimes passives de l'exclusió, també són agents actius que poden construir narratives alternatives sobre el propi valor del seu esforç.

En el cas concret del Carmel, Belandia Erauzkin i Poza López (2013) analitzen la història del barri des de la perspectiva de l'autoconstrucció i les disputes per l'espai urbà, mostrant que la seva configuració material és també una expressió de lluita i d'agència col·lectiva. Aquesta lectura permet entendre que la desigualtat territorial a més de ser un problema d'accés a recursos, és també una qüestió de dret a la ciutat. Per tant, la relació entre l'esforç i l'origen es veu condicionada per la manera com els espais populars són representats i governats, i per la capacitat dels seus habitants per redefinir aquestes representacions.

La dimensió urbana i econòmica d'aquest debat pot completar-se amb l'aportació de David Harvey (2014a, p. 275, citat a Castro Martínez 2015), qui afirma que “[...] el espacio es una producción que deriva de las estrategias organizadas por el capitalismo en asociación con el Estado [...]” (p. 182). Segons aquest autor, la ciutat reflecteix la dinàmica del capitalisme i les seves lògiques de concentració i segregació, fet que explica per què les desigualtats espacials no són accidentals sinó estructurals. Aquesta visió situa la meritocràcia en un context més ampli: el del sistema econòmic que produeix i manté diferències d'origen que l'esforç individual, per si sol, difícilment pot superar.

Conseqüentment, la literatura revisada permet concloure que la meritocràcia és un ideal teòric atractiu però insuficient per garantir justícia i mobilitat social real.

2.2. Definició de conceptes

L'origen social i el context socioeconòmic actuen com a barreres estructurals que condicionen les oportunitats de desenvolupament personal i educatiu. Bourdieu (1984) sosté que els recursos econòmics, culturals i socials es transmeten de generació en generació, generant desigualtats persistents i limitant la mobilitat social. Aquesta transmissió intergeneracional de capitals crea condicions de partida desiguals que afecten l'accés a recursos i oportunitats.

D'acord amb aquesta perspectiva, Marmot (2005) assenyala que factors relacionats amb l'entorn, com ara el barri o la comunitat, influeixen significativament en la salut i les expectatives de vida, demostrant com les condicions estructurals incideixen en múltiples dimensions de la vida humana.

Tot i que l'educació és sovint considerada un mecanisme de mobilitat social, Dubet (2006a) adverteix que no elimina per si sola les desigualtats estructurals. Per això, l'esforç individual no sempre garanteix l'èxit.

Segons Bourdieu (1984), l'origen social configura l'accés a recursos educatius, culturals i econòmics, limitant la possibilitat que l'esforç individual per ell mateix garanteixi l'èxit. D'aquesta manera, les desigualtats estan inscrites a les estructures socials.

Complementant la perspectiva de Bourdieu, Coleman (1988) introdueix el concepte de capital social, i destaca que les xarxes de relacions i el suport comunitari són determinants en l'accés a oportunitats i recursos, aportant una dimensió relacional a l'anàlisi de la desigualtat.

En el marc d'aquesta investigació, la finalitat és dur a terme un estudi equitatiu, és a dir, un anàlisi que tingui en compte les diferents realitats de manera justa, sense privilegiar ni invisibilitzar cap col·lectiu. En aquest context, resulta útil incorporar el concepte d'equanimitat. Així doncs, l'equanimitat es pot definir com una disposició mental que ens permet mantenir-nos equilibrats i serens davant de qualsevol situació de la vida, ja sigui positiva o negativa.. Desbordes et al. (2015) expliquen que aquest estat implica mantenir una actitud imparcial i oberta davant dels esdeveniments, evitant reaccionar amb inclinació o rebuig. El concepte d'equanimitat és útil per analitzar com les persones afronten les desigualtats estructurals sense perdre la capacitat crítica ni caure en la resignació, permetent a l'investigador observar tant les limitacions imposades per l'entorn com les estratègies individuals de resistència i adaptació.

2.3. Factors socioeconòmics i educatius a l'exclusió social

L'existència de grups socials concentrats en un mateix espai geogràfic ha estat objecte d'anàlisi per part de la investigació social, generant teories sobre la concentració humana, la segregació i la possible guetització. La noció de concentració comunitària és flexible i es pot adaptar a diferents contextos, tot i que s'interpreta principalment des d'una perspectiva espacial. Per la seva banda, la segregació remet especialment a la dimensió social, caracteritzada per la diferenciació jeràrquica entre diferents estrats (De Toro et al., 2013).

Tot i que el Carmel mai no ha estat un gueto en el sentit legal o racial, sí que comparteix certes dinàmiques amb aquest concepte: concentració de població migrant, aïllament urbà i social, i desenvolupament d'una forta identitat comunitària davant de la marginalitat. Així doncs, el concepte de gueto s'utilitza per referir-se a situacions en què la segregació es converteix en un estat permanent d'abandó i d'exclusió del centre social o educatiu corresponent. La connotació negativa de la guetització es relaciona amb el paper en la consolidació de sistemes desiguals d'accés a béns econòmics i socials. En aquest sentit, segons Geddes (1997) l'exclusió implica perdre l'accés a les oportunitats que ofereix la societat moderna i es manifesta com un

desavantatge per a individus dins de comunitats concretes, que pot empitjorar amb la degradació de la comunitat o alleujar-se gràcies al suport mutu.

Aquestes interpretacions caracteritzen l'exclusió com un fenomen que afecta directament la vida de les persones econòmicament empobrides, disminuint-ne la dignitat i obstaculitzant-ne els projectes vitals. Així mateix, es destaca la dificultat per exercir la participació social, cosa que genera una desvinculació respecte a les principals tendències de la societat (Klasen, 1999). Segons Aramburu Otazu (2001), la producció del gueto es tracta, en gran mesura, d'un procés d'ordre simbòlic.

Una de les manifestacions més rellevants de l'exclusió social és l'exclusió educativa. Montoya (1988), en estudiar el col·lectiu de gitanos més desafavorits d'Espanya, documenta l'anomenada trampa de la pobresa, que descriu com la precarietat econòmica primerenca pot perpetuar la pobresa al llarg de la vida i entre generacions. La literatura coincideix que són principalment les condicions materials de vida les que generen dificultats intraescolars, més que les tensions ètnic-culturals. En aquest sentit, Aramburu Otazu (2001), després d'entrevistes realitzades amb famílies d'estudiants, destaca l'absència de conflictes interpersonals derivats de divisions socials, culturals o religioses. Per tant, el problema no rau en la concentració d'alumnat amb perfils socioculturals determinats, sinó en factors socioeconòmics i educatius (Carbonell et al., 2005).

2.4. Condicionament social i la teoria de la justificació del sistema

Les experiències i els recursos a què accedim estan fortament condicionats pel lloc on creixem i per l'entorn social que ens envolta. Tot i que sovint s'emfatitza la importància de la llibertat individual i de l'esforç personal, moltes de les nostres oportunitats es troben limitades des d'etapes inicials de la vida (Jost et al., 2004). D'aquesta manera, les desigualtats observables a la societat reflecteixen realitats estructurals que comencen fins i tot abans que els individus puguin prendre decisions conscients sobre el seu futur. Cada barri, cada família i cada comunitat aporten un conjunt de circumstàncies que modelen les aspiracions i les expectatives dels seus integrants (Jost & van der Toorn, 2012).

Les diferències en la intensitat de la motivació per justificar el sistema es vinculen tant a factors situacionals com a disposicionals, relacionats amb necessitats epistèmiques, existencials i relacionals d'assolir certesa, seguretat i pertinença social (Hennes et al., 2012). Això evidencia que la motivació per mantenir i justificar el *status quo* social no és uniforme, sinó que depèn de múltiples factors individuals i contextuais.

La teoria de la justificació del sistema es distingeix d'altres teories de la psicologia social en postular que els individus presenten una tendència motivacional general a defensar, reforçar i justificar aspectes de l'ordre social existent, fins i tot sense una consciència explícita d'aquesta inclinació (Jost et al., 2004). Des d'un enfocament històric, aquesta teoria reprèn parcialment el

concepte marxista de falsa consciència; tot i això, proposa que els éssers humans estan predisposats —per raons tant psicològiques com sociològiques— a justificar una varietat molt més àmplia de sistemes socials del que Marx havia considerat (Jost & van der Toorn, 2012).

2.5. La meritocràcia com a ideologia contemporània

La meritocràcia ha estat tradicionalment concebuda com un principi d'equitat que organitza la societat segons el mèrit personal, presentant-se com un sistema just i neutral. Segons la *Real Academia Española* (RAE, s. d.), la meritocràcia és “un sistema de gobierno en que los puestos de responsabilidad se adjudican en función de los méritos personales”, suggerint que els èxits i les posicions socials s'atorguen exclusivament en funció de l'esforç i les capacitats individuals, desvinculant-los de les condicions d'origen dels individus.

No obstant això, la sociologia crítica ha posat en qüestió aquesta aparent neutralitat, argumentant que la meritocràcia té tendència a naturalitzar i legitimar les desigualtats socials existents. Dubet (2006c) assenyala que garantir igualtat d'oportunitats per si sola no aconsegueix corregir les desigualtats que provenen de l'origen social. A més, evidencia que la igualtat d'oportunitats resulta sovint una ficció quan les condicions de partida dels individus són estructuralment desiguals. En aquest sentit, el sistema meritocràtic transforma les desigualtats de classe, gènere o origen en suposades diferències de mèrit, conferint una legitimitat moral que amaga la injustícia social.

Vélez (2018) comenta que encara que es presenta com a equitativa, la meritocràcia atorga més oportunitats als que ja tenen recursos i privilegis. D'aquesta manera, la ideologia meritocràtica actua com una eina de legitimació del sistema, convertint les desigualtats estructurals en responsabilitats individuals i desviant l'atenció de les condicions socials cap a l'esforç personal. En l'àmbit de les polítiques públiques, Zavaleta Cabrera (2025b) argumenta que, quan no es garanteix la redistribució de recursos, la meritocràcia queda reduïda a un “*principio vacío*”. Introdueix així, una dimensió política i estructural en el debat sobre la meritocràcia. Aquesta afirmació subratlla que l'apel·lació a l'esforç individual només té sentit quan es garanteixen condicions materials mínimes per a tots els ciutadans. Per tant, l'efectivitat d'un sistema meritocràtic depèn de la implementació de polítiques redistributives que redueixin les desigualtats de base, més enllà de la competència o el treball individual.

2.6. La igualtat d'oportunitats i els seus límits

La igualtat d'oportunitats ha estat tradicionalment concebuda com un principi central de la justícia social, el qual té com a objectiu garantir que tots els individus puguin accedir als mateixos recursos educatius, laborals i socials, independentment del seu origen (Dubet, 2006c). Aquest enfocament parteix de la premissa que les diferències individuals, com el talent o

l'esforç, són els principals determinants de l'èxit, i que les estructures socials haurien d'oferir un marc neutre perquè aquestes diferències puguin manifestar-se. En aquest marc, la meritocràcia s'insereix dins d'aquesta lògica, postulant que l'assoliment individual depèn del mèrit personal i no de les condicions d'origen. No obstant això, la literatura crítica assenyala que la igualtat d'oportunitats té límits clars, ja que les condicions estructurals influeixen de manera determinant en les trajectòries individuals.

Bourdieu (1984) demostra com els capitals econòmic, cultural i social es transmeten intergeneracionalment, generant diferències de partida que no es poden compensar únicament mitjançant l'esforç individual. De manera complementària, Dubet (2006c) defensa que l'educació, tot i funcionar com a mecanisme de mobilitat, no elimina per si sola les desigualtats estructurals, de manera que la igualtat d'oportunitats acostuma a ser una ficció quan les condicions inicials són desiguals. Marmot (2005) afegeix que factors com l'entorn comunitari i el nivell socioeconòmic del barri també afecten la salut, el benestar i les possibilitats d'èxit, reforçant la idea que les oportunitats no són uniformes ni universals.

La crítica a la meritocràcia i als límits de la igualtat d'oportunitats s'estén a més a la dimensió simbòlica i moral. Vélez (2018b) argumenta que els discursos meritocràtics poden legitimar les desigualtats existents, responsabilitzant els individus més vulnerables de la seva situació i perpetuant els privilegis dels grups dominants. Per la seva banda, Fraser (2000, 2008) introdueix una perspectiva complementària, assenyalant que la justícia social requereix reconeixement de les desigualtats estructurals i participació efectiva en els processos socials. Això evidencia la necessitat de combinar polítiques redistributives amb mesures d'inclusió.+

2.7. Accés al treball i a l'habitatge: límits del mèrit individual

La possibilitat que l'esforç individual compensi l'origen social ha estat àmpliament debatuda envers la sociologia. Pierre Bourdieu sosté que les oportunitats de vida estan profundament condicionades per la distribució desigual de capital econòmic, cultural i social, que delimiten els marges reals de mobilitat (Bourdieu, 1997). Segons aquest enfocament, els individus no competeixen en igualtat de condicions, sinó des de posicions socialment heretades.

El sistema educatiu, el mercat laboral i l'accés a l'habitatge són àmbits on aquestes desigualtats es reproduïxen. L'escola, lluny de funcionar com un mecanisme neutral, transforma les diferències culturals d'origen en diferències acadèmiques aparentment legítimes, reforçant les desigualtats prèvies (Bourdieu & Passeron, 1970). Això implica que l'esforç no opera de manera "pura", sinó condicionat pels recursos simbòlics i culturals disponibles.

En l'àmbit de l'ocupació, el capital social —les xarxes, contactes i suports— té un paper decisiu en l'accés a treballs estables i millor remunerats (Bourdieu, 1980). Sense xarxes, el mèrit queda aïllat i amb escassa capacitat transformadora. Aquestes desigualtats també es reflecteixen en

l'habitatge, on la segregació territorial concentra els grups més desfavorits en espais amb menys recursos educatius, serveis públics limitats i pitjors oportunitats laborals. Bourdieu (1998) explica que l'espai físic reproduceix l'espai social, condicionant expectatives, aspiracions i trajectòries vitals.

2.8. Estigma social i desigualtat urbana

L'estigma social constitueix un factor fonamental per comprendre la reproducció de les desigualtats urbanes. Els barris històricament marginats, com el Carmel a Barcelona, mostren com les percepcions negatives i les etiquetes socials poden reforçar la segregació i limitar les oportunitats dels seus habitants (Belandia Erauzkin & Poza López, 2013). Aquesta estigmatització territorial a més d'afecta la imatge externa del barri, també influeix directament en la vida quotidiana dels seus residents, condicionant l'accés a recursos educatius, laborals i sanitaris, i reforçant barreres socioeconòmiques preexistents (Elorza, 2019; Wacquant, 2007a).

Des de la perspectiva de la teoria crítica urbana, la desigualtat espacial es produeix i es manté com a resultat de processos econòmics i polítics més amplis. Castro Martínez (2015) assenyala que la lògica del capital condiona la producció de l'espai urbà, generant barris segregats i reproduint jerarquies socials. Considerant això, l'estigmatització territorial pot interpretar-se com un mecanisme que naturalitza les desigualtats, legitimant diferències estructurals com si fossin resultat de comportaments o mèrits individuals, la qual cosa coincideix amb les observacions de Dubet (2006c) sobre els límits de la igualtat d'oportunitats.

A més dels seus efectes econòmics, l'estigma té conseqüències simbòliques i psicològiques. Fraser (2000, 2008) exposa que la justícia social no es limita a la redistribució de recursos, sinó que inclou el reconeixement de grups històricament desfavorits. Aplicat a l'àmbit urbà, això significa que l'estigma social pot generar exclusió simbòlica i afectar la identitat i la dignitat dels residents, reforçant la marginalitat (Wacquant et al., 2014). En contextos com el Carmel, l'estigma es manifesta en discursos mediàtics, pràctiques administratives i percepcions veïnals, contribuint a la persistència de desigualtats urbanes i limitant les possibilitats reals de mobilitat social (Belandia Erauzkin & Poza López, 2013; Elorza, 2019).

2.9. El Carmel com a cas d'estudi

El barri del Carmel, situat al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona, constitueix un escenari privilegiat per analitzar les interrelacions entre origen socioeconòmic, desigualtat estructural i mobilitat social. La seva història, marcada per processos d'autoconstrucció, immigració

massiva i urbanització accelerada, el converteix en un exemple paradigmàtic de barri obrer amb múltiples capes d'anàlisi.

Segons l'Ajuntament de Barcelona (<https://ajuntament.barcelona.cat/horta-guinardo/es/el-distrito-y-sus-barrios/el-carmel/historia-del-carmel>), “El Carmel es un barrio hecho en un terreno casi imposible [...], en los años sesenta, con otra oleada inmigratoria, se densificó el barrio hasta el límite”, evidenciant les condicions adverses amb què moltes famílies van iniciar la seva vida al barri. Aquesta trajectòria fa que el Carmel sigui un espai idoni per observar com les condicions d'origen, les infraestructures urbanes i les oportunitats socials condicionen les trajectòries dels seus habitants.

Al llarg del segle XX, el Carmel va passar de ser un espai rural amb poques construccions a un barri popular densament habitat. Aquest canvi va ser impulsat per l'arribada d'immigrants que, sovint, van habitar en cases autoconstruïdes i amb serveis limitats. L'origen social i econòmic dels seus habitants es va convertir així en un factor estructural determinant en la configuració del barri.

L'orografia accidentada del Carmel i el seu aïllament urbanístic durant molts anys van dificultar l'accés a infraestructures, equipaments i oportunitats educatives i laborals, contribuint a la reproducció de desigualtats socials. Aquesta situació posa de manifest com la planificació urbana pot reforçar diferències socials preexistents quan no respon a les necessitats reals de la població resident (Moreno, 2011).

Fig. 3. Imatge d'il·lustració sobre el barraquisme a Barcelona. **Font:** (<https://www.alumni.ub.edu/agenda/el-barraquisme-a-barcelona-al-segle-xx/>) (esquerra)

Fig.4. Imatge dels Bunkers del Carmel. **Font:** (<https://www.bunkers.cat/en/history>) (dreta)

Durant els anys setanta, en el context del tardo-franquisme, el barri va ser objecte de noves operacions urbanístiques impulsades per grans promotors immobiliàries amb el suport institucional de l'Ajuntament de Barcelona, sota el mandat de l'últim alcalde franquista, Josep

Maria de Porcioles (Belazken, 2013). En aquest marc es va promoure un Pla Parcial de Zona Verda amb l'objectiu d'atraure classes mitjanes i altes a un barri històricament obrer, fet que va generar fortes tensions socials.

Un dels projectes més rellevants d'aquest període va ser el desenvolupament immobiliari de *Vista Park*, situat a tocar de la carretera del Carmel i impulsat l'any 1973 per l'empresa *FUSA*. Aquest projecte es va presentar sota un discurs de modernització urbana, però en realitat responia a una operació especulativa que va aprofitar els terrenys en pendent per construir per sobre dels límits edificatoris permesos (Belazken, 2013).

Aquest conjunt de transformacions va reforçar les lluites veïnals al Carmel, que van denunciar tant la manca de serveis com els efectes de l'especulació urbanística (Moreno, 2011). La vulnerabilitat de la infraestructura del barri es va posar de manifest durant les obres del metro, especialment amb l'esvoranc que es va produir l'any 2005. Aquest incident va posar en relleu els perills vinculats a una urbanització improvisada i a una planificació urbana insuficient.

En termes globals, el Carmel ofereix també un exemple concret per contrastar el discurs meritocràtic amb la realitat de les desigualtats estructurals. Tot i que alguns habitants poden demostrar esforç i iniciativa personal, les condicions materials limiten les oportunitats reals d'èxit. A més, el barri del Carmel és un espai útil per analitzar com els individus i les comunitats afronten les condicions adverses i desenvolupen estratègies d'adaptació i resistència. Les lluites veïnals i les iniciatives comunitàries mostren formes d'organització social i de mobilització col·lectiva que poden contrarestar parcialment les limitacions estructurals imposades pel context. En aquest sentit, el concepte d'equanimitat resulta un factor clau, ja que permet comprendre com els habitants gestionen les dificultats sense perdre la capacitat crítica ni resignar-se a la injustícia social.

3. METODOLOGIA

Per a l'elaboració de la metodologia del treball s'han combinat diverses estratègies de recollida de dades —autoetnografia analítica, entrevistes semiestructurades i qüestionari en línia— amb l'objectiu d'obtenir una visió àmplia, profunda i alhora personal, del barri del Carmel.

En primer lloc, s'ha emprat una autoetnografia analítica, que ha permès reflexionar de manera crítica sobre l'experiència pròpia viscuda al barri. Aquesta tècnica ha estat útil per descriure situacions i vivències quotidianes, i així, interpretar-les dins d'un marc social i cultural més ampli, tot establint connexions entre la trajectòria personal i la realitat col·lectiva del Carmel.

En segon lloc, s'han realitzat quatre entrevistes semiestructurades a veïns i veïnes del barri, seleccionats amb la intenció de recollir perspectives diverses segons l'edat, el temps de residència i el vincle amb el territori. Aquestes converses han permès aprofundir en les seves històries de vida, percepcions i experiències al llarg dels anys. També, han ajudat a comprendre millor els canvis socials, urbanístics i comunitaris que han anat configurant la identitat del Carmel.

Finalment, s'ha dissenyat i difós un qüestionari en línia mitjançant *Google Forms*, pensat per obtenir una mostra més àmplia d'opinions. Aquest instrument ha ajudat a complementar la informació qualitativa recollida a les entrevistes i a l'autoetnografia, permetent detectar tendències generals, sentiments de pertinença i visions compartides o divergents envers la zona.

Un rellevant aspecte que cal destacar: per a dur a terme les tres tècniques de recollida de dades, totes les persones participants han estat informades de la finalitat acadèmica del treball i han donat el seu consentiment⁴ per participar-hi, garantint-ne l'anonimat i la confidencialitat de les seves dades, d'acord amb el codi ètic de la universitat.

3.1. Autoetnografia analítica

S'ha utilitzat una autoetnografia analítica perquè la motivació principal d'aquest treball és reflexionar sobre la meua pròpia percepció i experiència al barri del Carmel. Aquesta perspectiva em situa tant com a subjecte participant com a observadora sociològica, cosa que em permet analitzar la realitat des de dins. Reconec que aquesta doble posició pot generar un cert biaix personal, però ho considero part essencial de l'enfocament: fer-ho visible és una manera de ser reflexiva i honesta amb el procés d'investigació. Així, la meua experiència

⁴ Totes les entrevistes compten amb consentiment informat signat per ambdues parts. En el qüestionari en línia, el consentiment es recull a la darrera pregunta del formulari. S'han respectat els criteris de la **Llei Orgànica 3/2018 de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals i del Reglament (UE) 2016/679 (GDPR)**. (Veure en Annexos – Annex 3)

individual esdevé una eina per comprendre fenòmens socials més amplis, com les desigualtats d'origen o les idees sobre l'esforç i les oportunitats. Seguint la proposta d'autors com Ellis i Bochner (2000) o Anderson (2006), l'autoetnografia analítica no es limita a la narració autobiogràfica, sinó que busca connectar l'experiència personal amb els processos i les estructures socials més àmplies. En aquest sentit, la meua experiència vital al Carmel esdevé un prisma des de la qual observar fenòmens sociològics com la meritocràcia, la desigualtat d'oportunitats o l'estigmatització territorial.

El propòsit d'aquesta autoetnografia és analitzar, a partir de la meua pròpia experiència vital, com determinats factors estructurals —com la desigualtat, l'esforç o l'estigma social— es manifesten en el context del barri del Carmel i condicionen les trajectòries personals i col·lectives dels qui residim en ell. L'elecció d'aquest tema no és casual, sinó el resultat d'un procés d'introspecció i d'observació crítica del meu entorn, ja que la meua pròpia vivència constitueix el punt de partida que em va portar a investigar-lo. Considero que, a més de les entrevistes i fonts externes, la meua experiència personal resulta clau per a comprendre de manera més profunda la realitat que pretenc explorar.

A través del meu relat busco evidenciar l'existència d'un cicle invisible, però estructuralment repetitiu, que configura la vida quotidiana de les persones i que moltes vegades passa desapercebut. En els últims anys he captat que vivim de forma gairebé automàtica, desorientats, atrapats en rutines amb prou feines ens permeten reflexionar sobre com i per què vivim d'una certa manera. Entre les responsabilitats laborals, els compromisos familiars i les tasques diàries, poques vegades ens aturem a pensar en el sentit que donem a la nostra existència o en el mode en què les estructures socials influeixen en les nostres decisions.

Des de la meua infantesa, he après a valorar les coses des de la humilitat, un principi inculcat en el si familiar que ha guiat el meu creixement personal. Sempre he estat conscient del que tinc, del que em falta i de les raons que expliquen aquestes diferències. Per exemple, el meu habitatge és petit i, a l'ésser una família nombrosa, comparteixo habitació amb la meua germana. A vegades m'he sentit en desavantatge respecte als qui disposen d'un espai propi, però procuro adoptar una visió agraïda: almenys tinc una llar. Recordo sovint la frase “sempre hi ha algú pitjor, però també algú millor”, la qual cosa m'impulsa a mantenir una actitud inconformista. Em qüestiono, no obstant això, per què hauria de sentir-me millor només perquè algú es trobi en una situació més desfavorable.

En l'àmbit educatiu i laboral, les comparacions són inevitables, encara que no sempre intencionades. He observat com les diferències econòmiques entre famílies generen desigualtats en les oportunitats i en l'autopercepció dels nens/es i adolescents. Aquells amb majors recursos gaudeixen d'experiències i béns que reforcen la seva seguretat personal. Posem per cas: els regals de Reis, els viatges o la roba de marca es converteixen en símbols d'estatus. Reflexionant sobre això, considero que aquest tipus de pensament prové, en gran manera, de l'ego i d'una visió capitalista de la felicitat. Si adoptéssim una perspectiva menys materialista, probablement aprendríem a valorar més l'essencial i a ser més feliços amb menys.

També trobo confort en la idea que cada persona neix en un context diferent, determinat per circumstàncies que no tria, però que inevitablement aprèn a qüestionar. Haver crescut en el barri del Carmel m'ha permès ser testimoni de com els prejudicis externs poden afectar la identitat individual i col·lectiva. En nombroses ocasions he hagut d'escoltar comentaris despectius sobre el barri, fins i tot de persones que mai l'han visitat. Aquests judicis van arribar a influir en la meua percepció fins al punt de sentir una certa vergonya quan algú conegut venia a la meua casa, per temor al que pogués pensar sobre els carrers, els edificis o la gent de l'entorn. En resposta, freqüentment he intentat compensar aquesta imatge destacant els llocs més reconeguts, com els *Bunkers* del Carmel o el Parc Güell, en un intent simbòlic de reivindicar el valor del barri i dels seus habitants.

No obstant això, reconec que, tant diverses amistats com jo, compartim el desig de traslladar-nos en el futur a una zona més tranquil·la, amb espais verds, carrers amplis i millor manteniment urbà. Comprenc que aquest anhel està influït no només per les condicions materials, sinó també pels discursos aliens i els prejudicis interioritzats que —de manera inconscient— han modelat la meua manera de percebre el meu propi entorn.

En relació amb l'esforç, considero que, en determinats moments, he hagut de fer un major esforç que altres persones per aconseguir els mateixos resultats. Tinc present, per exemple, que a casa no disposàvem d'impressora i havia de copiar a mà els treballs escolars, la qual cosa suposava una inversió de temps que restava espai a l'oci o al descans. En aquell moment, vaig viure aquesta situació amb frustració, interpretant-la com un desavantatge associat al meu context, encara que avui entenc que també va formar part d'un procés d'aprenentatge i de desenvolupament de la resiliència.

Crec fermament que gran part del que entenem per èxit està vinculat a l'entorn familiar i al context socioeconòmic. Un/a nen/a que creix en una llar on es fomenta la lectura o l'estudi tendirà a reproduir aquests hàbits, mentre que aquell que creix en un ambient on l'educació no es valora probablement adoptarà la mateixa actitud. No obstant això, també considero que arriba un punt en la vida en què cada persona ha d'assumir la responsabilitat del seu propi camí. És necessari decidir qui volem ser, què ens defineix i cap a on volem dirigir-nos. No podem passar la vida justificant-nos ni victimitzant-nos pel context en el qual vam créixer, sinó utilitzar aquesta experiència com a base per a comprendre'ns millor i construir una versió més conscient de nosaltres mateixos.

3.2. Entrevistes semiestructurades

Es van dur a terme quatre entrevistes semiestructurades (Veure en Annexos – Annex 2) de caràcter individual amb persones residents al barri del Carmel, seleccionades amb la finalitat de reflectir la pluralitat social, generacional i educativa que caracteritza aquest entorn urbà.

Aquest tipus d'entrevista, a mig camí entre la conversa guiada i l'entrevista lliure, va permetre crear un espai de diàleg flexible on els participants poguessin expressar-se amb naturalitat, aportant relats personals plens de matisos i significats propis.

L'objectiu principal d'aquestes entrevistes ha estat aprofundir en els aspectes teòrics treballats prèviament, especialment pel que fa a la relació entre l'esforç individual, les oportunitats socials i l'origen de classe. Mitjançant les seves veus, es pretenia captar com aquests conceptes, sovint analitzats des d'una perspectiva abstracta, es manifesten de manera concreta en la vida quotidiana de les persones del Carmel.

Els participants van ser seleccionats intencionadament per tal de garantir una mostra heterogènia que permetés explorar experiències vitals diverses. Es va entrevistar als següents perfils:

- ✓ Un home adult de 27 anys, amb estudis de Grau en Enginyeria naval, representa una generació amb noves expectatives laborals.
- ✓ Una dona de 56 anys, veïna del barri, amb experiència treballant al Mercat del Carmel i profundament arrelada al teixit social del barri.
- ✓ Una persona gran de 87 anys, jubilada, testimoni directe de la transformació urbanística i social del Carmel al llarg de dècades.
- ✓ Un home jove de 23 anys, auxiliar d'infermeria, representant de les noves generacions que han crescut en un context diferent però encara influït per les desigualtats estructurals.

Presentació dels perfils de les entrevistes semiestructurades

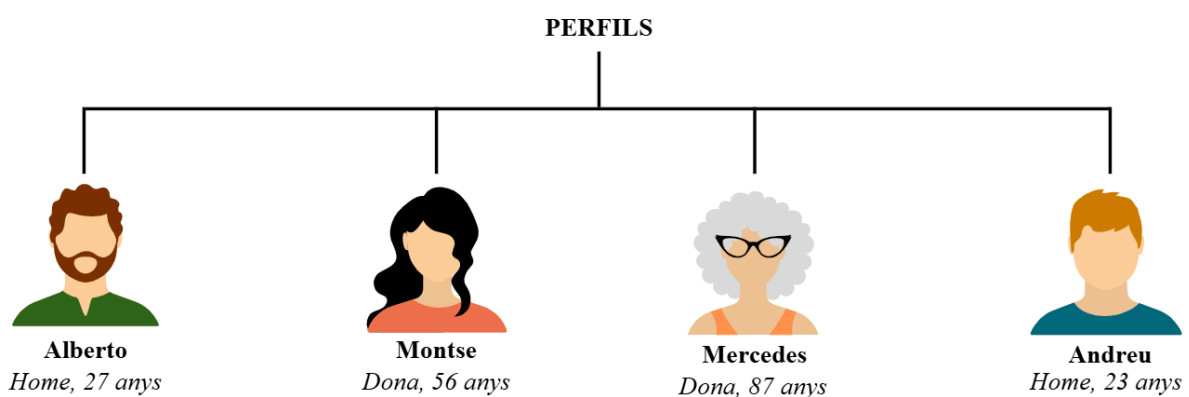

Fig. 5. Icones dels quatre perfils de les entrevistes semiestructurades emprats per dur a terme la metodologia.

Font: Elaboració pròpia amb Canva.

Aquesta diversitat generacional i de contextos vitals ha permès contrastar diferents maneres d'entendre el valor de l'esforç i les possibilitats d'ascens social. Així com analitzar com les experiències personals i familiars condicionen la percepció de la meritocràcia. Tal com: mentre les generacions més grans tendeixen a valorar l'esforç com a eina fonamental per progressar, els més joves expressen habitualment una mirada més crítica, assenyalant els límits estructurals que dificulten la igualtat real d'oportunitats.

En conjunt, aquestes entrevistes han estat essencials per connectar les vivències quotidianes amb els processos socials més amplis, ajudant a entendre com la història i la configuració del Carmel influeixen en la manera com els seus habitants interpreten les nocions d'èxit, esforç i justícia social, entre d'altres.

3.3. Qüestionari en línia

S'ha elaborat un formulari (Veure en Annexos – Annex 4) a través de *Google Forms*⁵ per complementar la informació recollida. Aquest instrument ha permès obtenir, d'una banda, informació quantitativa sobre tendències d'opinió i percepcions generals. I d'altra banda, informació qualitativa sobre les experiències personals i les narratives socials relacionades amb la meritocràcia i les desigualtats d'oportunitats. L'ús del qüestionari en línia ha fet possible una participació àmplia, anònima i voluntària, garantint la confidencialitat de les respostes i fomentant un entorn de confiança perquè les persones participants responguin de manera sincera.

El formulari consta de 33 preguntes que tenen com a objectiu explorar com els veïns del Carmel perceben la relació entre esforç i oportunitats. També, fins a quin punt reconeixen o pateixen efectes de desigualtat estructural o estigmatització territorial.

A través de la combinació de preguntes tancades i obertes, s'ha volgut obtenir tant dades quantitatives descriptives com testimonis qualitatius que permetin aprofundir en les narratives locals sobre la meritocràcia i la mobilitat social. A més, s'han recopilat dades presentades mitjançant percentatges i representacions gràfiques.

El qüestionari es divideix en dues grans parts: la primera recull dades sociodemogràfiques bàsiques, com ara, el gènere, l'edat, el nivell d'estudis o la situació laboral. Aquestes preguntes tancades serveixen per contextualitzar el perfil social dels participants i permeten observar si les opinions sobre l'esforç i les oportunitats varien segons factors com l'edat, la formació o el temps de residència al barri. La segona part se centra en les opinions i experiències relacionades amb la meritocràcia i les desigualtats socials. S'hi combinen preguntes tancades amb escales de valoració, preguntes d'opció múltiple i altres d'obertes que conviden a la reflexió. Les preguntes de tipus *Likert*, per exemple, permeten mesurar el grau d'acord o desacord amb

⁵ *Link* directe per visualitzar el formulari: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdcq2IeqkeKLiRlaRb-6ivOwVrkjhe3_q_G9YsoYU_qE9BtVA/viewform?usp=dialog

afirmacions sobre la importància de l'esforç en l'èxit personal. Aquest tipus d'ítems aporten informació quantitativa comparable i ajuden a detectar patrons generals en la percepció del mèrit i la justícia social.

Altres preguntes busquen explorar si els participants perceben que l'èxit depèn únicament de l'esforç o si reconeixen la influència de factors estructurals com l'origen familiar, el nivell econòmic o les xarxes de contactes. D'aquesta manera, es poden contrastar les creences meritocràtiques amb la consciència de les desigualtats estructurals.

El qüestionari també inclou preguntes orientades a conèixer les experiències personals dels habitants del Carmel, especialment aquelles relacionades amb possibles situacions de discriminació o estigmatització territorial. Aquestes qüestions permeten identificar si el lloc de residència condiciona la percepció del propi esforç o les oportunitats laborals i educatives. A més, s'inclouen ítems sobre la imatge social del barri i les percepcions de desigualtat entre el Carmel i altres zones de Barcelona, fet que contribueix a comprendre la dimensió espacial de la desigualtat.

Finalment, el qüestionari incorpora preguntes obertes de reflexió, que ofereixen als participants l'oportunitat d'expressar lliurement la seva visió sobre la igualtat d'oportunitats, el paper de les polítiques públiques o els canvis estructurals necessaris per assolir una societat més justa. Aquestes respostes qualitatives permeten aprofundir en el significat que les persones donen a l'esforç i en els valors que sustenten la seva idea de justícia social.

El disseny del qüestionari respon, doncs, a una lògica explicativa i exploratòria: busca entendre fins a quin punt els veïns/es del Carmel consideren que l'esforç pot compensar les desigualtats d'origen, i com perceben les oportunitats reals dins del seu context socioeconòmic i territorial.

Finalment, el qüestionari es tanca amb una pregunta de consentiment per garantir el compliment dels principis ètics de la recerca, assegurant l'ús anònim i exclusivament acadèmic de les dades recollides.

4. ANÀLISIS I RESULTATS

A continuació es presenten els resultats obtinguts a partir de les tres tècniques de recollida de dades utilitzades: autoetnografia analítica, quatre entrevistes semiestructurades i un qüestionari en línia difós entre persones vinculades al Carmel. L'anàlisi s'ha estructurat segons el marc conceptual establert: creences en processos de legitimació, emocions en la construcció d'identitat i pràctiques socials com a formes de resistència. A cada bloc es combinen els relats i testimonis amb els arguments teòrics rellevants del marc teòric per situar empíricament les observacions i fer-les interpretables sociològicament. Aquest plantejament permet entendre com els discursos sobre el mèrit i l'origen social es manifesten tant en els relats individuals com en les percepcions col·lectives.

4.1. Creences i legitimització

4.1.1. *Concepcions populars de la meritocràcia: definició i matisos del "mèrit"*

A partir de les entrevistes realitzades, s'observa que el concepte de mèrit al Carmel es construeix de manera plural i contextual, lluny de qualsevol definició homogènia. Les narratives recollides mostren que el mèrit pot ser entès tant com el resultat d'un esforç sostingut i d'una capacitat d'"espavilar-se" en contextos adversos (E1, E3, E4). També com una qualitat moral associada a la responsabilitat, la disciplina o el sacrifici personal. Aquesta ambivalència confirma les aportacions de la literatura sociològica que assenyalen la meritocràcia com una ideologia híbrida, on es combinen criteris aparentment objectius amb judicis morals que legitimen l'ordre social existent (Young, 1958; Bourdieu, 1998).

Les dades indiquen que el significat atribuït al mèrit varia de manera notable segons l'edat i la trajectòria vital de les persones entrevistades. Entre els participants de més edat (E2, E3), predomina una visió que vincula el mèrit al sacrifici continuat i a l'autodisciplina, reproduint una moral del treball dur fortament arrelada. Aquesta concepció connecta amb experiències biogràfiques marcades per la precarietat material i per itineraris d'ascens social limitat, on el treball constant apareix com l'única font legítima de reconeixement social. Reay assenyala que aquesta interiorització del discurs meritocràtic és especialment intensa entre les classes populars, ja que ofereix una explicació moralment acceptable de les desigualtats viscudes, tot i que sovint acabi reforçant sentiments de culpa o fracàs personal (Reay, 2020, p. 408). En canvi, les persones més joves (E1, E4) tendeixen a adoptar una posició més crítica: tot i reconèixer el valor de l'esforç individual, en subratllen els límits quan aquest es veu condicionat per

desigualtats estructurals. Expressions com que “no tothom comença des del mateix punt” (E4) evidencien una consciència clara de les diferències d’origen i de capital social, en consonància amb la crítica de Dubet (2006c) a la ficció de la igualtat d’oportunitats. Tanmateix, aquesta consciència no implica necessàriament un rebuig complet de la meritocràcia. Tal com assenyala Reay, molts joves combinen una lectura estructural de la desigualtat amb una exigència elevada d’autoresponsabilitat, la qual cosa genera tensions i sentiments d’ansietat quan l’esforç no es tradueix en reconeixement o mobilitat social (Reay, 2020, p. 409). En aquest sentit, les entrevistes mostren que el mèrit funciona simultàniament com a horitzó normatiu i com a font potencial de frustració, especialment en contextos com el Carmel, on les oportunitats reals no sempre corresponen a les expectatives promeses pel discurs meritocràtic.

En els relats analitzats, el mèrit apareix així com un valor moral interioritzat —transmès principalment a través de la família i de l’escola— però també com un recurs narratiu que permet donar sentit a les pròpies trajectòries. Tal com assenyala Young ja en la seva crítica fundacional, la meritocràcia no només ordena posicions socials, sinó que produeix subjectivitats disposades a acceptar-les com a legítimes (Young, 1958). D’una banda, serveix per legitimar els èxits assolits, interpretats com el resultat d’haver “buscat i lluitat” (E4), ja que “res cau del cel” (E4). De l’altra, pot esdevenir un mecanisme d’autoinculpació quan els resultats esperats no arriben, reforçant la idea que el fracàs és conseqüència d’una manca d’esforç individual (Young, 1958; Bourdieu, 1998). Aquest doble paper del mèrit connecta amb les teories sobre la justificació del sistema, segons les quals la meritocràcia contribueix a naturalitzar les desigualtats socials i a responsabilitzar els individus de situacions que, en realitat, estan fortament condicionades per factors estructurals.

Tal i com assenyalen Jost et al., segons aquesta perspectiva, els individus tendeixen a adoptar creences i valors que legitimen l’ordre social existent, fins i tot quan aquest ordre els és desfavorable, perquè aquestes creences proporcionen estabilitat cognitiva i redueixen el malestar psicològic associat a la percepció d’injustícia (2001, pp. 90–92). Jost et al. destaquen que aquest mecanisme és particularment paradoxal en els grups socialment desafavorits, que poden arribar a mostrar formes d’“*outgroup favoritism*”, és a dir, a legitimar un sistema que els perjudica objectivament (2001, pp. 95–97). Aquesta dinàmica ajuda a interpretar per què, en alguns relats, l’esforç apareix com una obligació moral inqüestionable, fins i tot quan l’experiència vital mostra que aquest esforç no sempre es tradueix en oportunitats reals.

El veïnat del Carmel perceben la meritocràcia de manera crítica: reconeixen que l’esforç personal té valor i pot portar a assolir objectius, però són conscients que el punt de partida condiciona fortament les oportunitats. Per exemple, una persona anònima explica que “quan vaig començar la universitat... jo, que no gaudia d’aquest capital social, vaig cavil·lar sobre si en el futur aquesta

asimetria podria arribar a perjudicar-me”, i una altra afirma que “el teu punt de partida en el joc depèn del davant que estiguis posicionat”. Així, tot i que l'esforç és valorat, molts senten que les desigualtats estructurals poden limitar el seu èxit (Extret del formulari de *Google Forms*). Aquestes afirmacions evidencien una consciència clara de les asimetries de capital social i cultural, en la línia de Bourdieu (1998), però també mostren els límits de la justificació del sistema quan l'experiència quotidiana entra en contradicció amb el relat meritocràtic.

D'aquesta manera, les definicions espontànies d'esforç aportades pels participants reforcen aquesta lectura moralitzada del mèrit. L'esforç és descrit com “sortir de la zona de confort per assolir nous objectius” (E1), com una actitud de constància i responsabilitat, o com una lluita permanent davant les dificultats. Tanmateix, en aquestes mateixes definicions ja s'entreveu una distància entre l'esforç com a valor i l'èxit com a resultat garantit. Aquesta tensió, present de manera latent en els discursos, posa en qüestió la promesa meritocràtica i evidencia que, al Carmel, el mèrit opera més com un relat normatiu que com una descripció fidel de la realitat social viscuda. Tal com assenyala Bourdieu, aquesta dissociació entre norma i realitat és precisament el que permet a les ideologies dominants mantenir-se: funcionen no perquè siguin veritables, sinó perquè són socialment eficaces (Bourdieu, 1998).

4.1.2. Adhesió i legitimització de la meritocràcia: entre l'ideal i la realitat percebuda

Els resultats mostren que, tot i la presència clara del discurs meritocràtic, aquest no és assumit de manera acrítica per les persones entrevistades. En els relats apareix, d'una banda, la idea que l'esforç individual pot obrir camins i permetre assolir objectius vitals o professionals, ja que “gràcies a l'esforç propi” (E1) es poden aconseguir noves fites. Aquesta afirmació reflecteix la força del relat meritocràtic com a horitzó normatiu, principalment arrelat en trajectòries marcades per la voluntat de superació personal. A diferència d'una adhesió ideològica clàssica, els discursos recollits mostren una relació instrumental amb el mèrit: cal esforçar-se, no perquè això assegurï l'èxit, sinó perquè no fer-ho equivaldria a quedar-se sense legitimitat, tant davant dels altres com davant d'un mateix. L'esforç esdevé així una condició necessària per poder reclamar reconeixement, encara que no sigui suficient per accedir a les oportunitats desitjades. Aquesta lògica desplaça la meritocràcia del terreny de la promesa al de l'obligació.

Aquesta lectura es reforça quan els participants identifiquen, de manera explícita, altres factors determinants de les trajectòries vitals. Tant les entrevistes com els resultats del qüestionari evidencien una adhesió problemàtica a la meritocràcia. Moltes persones afirmen que l'esforç és bo i necessari, però alhora constaten que, en la pràctica, aquest no sempre es tradueix en una recompensa real. En aquest sentit, emergeixen amb força altres factors que condicionen les trajectòries vitals: el capital econòmic i cultural, les xarxes socials i les connexions que faciliten

l'accés a determinades oportunitats. Així, l'esforç deixa de ser percebut com una garantia i es presenta com un requisit insuficient si no va acompanyat de recursos d'origen. El que resulta especialment revelador no és només que aquests factors siguin reconeguts, sinó que no anul·len el valor de l'esforç, sinó que el reubiquen. L'esforç ja no és percebut com el motor principal de la mobilitat, sinó com una exigència addicional que recau amb més força sobre aquells que disposen de menys recursos d'origen

Aquesta contradicció posa de manifest el doble funcionament de la meritocràcia. D'una banda, actua com un ideal normatiu àmpliament compartit —“Si t'esforces, ho aconsegueixes”—; de l'altra, es mostra incapaç de donar resposta a l'experiència quotidiana de desigualtat. La recerca indica que molts participants continuen reproduint aquest discurs, fins i tot quan són conscients que les condicions de partida no són equitatives. Aquest mecanisme s'ajusta a la funció ideològica que descriu Vélez (2018), segons la qual la meritocràcia opera com una moralitat que tendeix a responsabilitzar l'individu del seu èxit o fracàs, contribuint així a una legitimació subtil de l'ordre social. Aquesta persistència no pot ser entesa només com una adhesió ideològica, sinó com una estratègia de gestió simbòlica de la incertesa (Mijis, 2019, pp. 25–27). L'autoetnografia reforça aquesta lectura. En el relat personal, l'episodi d'haver de copiar els treballs escolars a mà per no disposar d'impressora —una desigualtat material evident— era interpretat, en aquell moment, com una mancança individual. Aquesta vivència exemplifica com les desigualtats estructurals poden ser interioritzades com a “errades” personals, reproduint el mecanisme de culpabilització individual assenyalat per la literatura crítica sobre meritocràcia. En aquest sentit, la meritocràcia no només justifica l'ordre social, sinó que desactiva emocionalment la possibilitat de la indignació, substituint-la per autoexigència, perseverança o resignació activa (Jost et al., 2001, pp. 98–99).

Els testimonis recollits reflecteixen amb claredat aquesta tensió constant. Una entrevistada afirma que “si treballes i t'ho proposes, pots sortir-te'n, però no tothom parteix del mateix lloc” (E3), mentre que un altre reconeix que li agradaria creure en la meritocràcia, tot i admetre que “la realitat és que no tothom parteix del mateix punt” (E4). Aquest duplicat en el discurs sintetitza la manera com, des d'un barri popular com el Carmel, la meritocràcia és simultàniament assumida com a ideal i qüestionada a partir de l'experiència viscuda, revelant els seus límits com a principi explicatiu de les desigualtats socials.

4.1.3. Educació i transmissió del discurs meritocràtic

Les narratives personals, juntament amb l'autoetnografia, permeten identificar l'escola i la família com a espais clau en la transmissió del discurs meritocràtic, tal com assenyala Bourdieu (1984). Així doncs, tant en els relats de les persones entrevistades com en l'experiència pròpia,

el mèrit apareix associat a la idea que l'esforç personal és una obligació moral i una via legítima per avançar socialment. No obstant això, aquestes mateixes narratives posen en evidència les limitacions materials que dificulten que aquest principi es pugui aplicar de manera equitativa en el dia a dia. Aquest tipus de situacions quotidianes connecten amb el que Littler descriu com la “promesa incomplerta de la meritocràcia”: un sistema que exigeix responsabilitat individual mentre invisibilitza les diferències reals en l'accés als recursos necessaris per complir amb aquestes expectatives (2018, p. 34).

A mode d'autoetnografia, l'experiència de percebre l'asimetria en el capital cultural dels propis pares en comparació amb el dels pares d'altres companys de classe —aquella situació tan habitual en què “els pares d'uns tenen estudis universitaris, entenen el sistema educatiu i poden ajudar amb els deures, mentre que els meus no tant”— esdevé un exemple clar de com les desigualtats socials influeixen en la trajectòria escolar. Aquesta vivència posa de manifest, d'una banda, que els recursos culturals familiars condicionen l'acompanyament educatiu i les expectatives acadèmiques; però, de l'altra, també mostra com aquestes diferències solen ser interpretades com a qüestions d'esforç o capacitat individual. D'aquesta manera, el discurs meritocràtic es manté com a referent normatiu, tot i conviure amb desigualtats estructurals que en limiten la realització efectiva.

Una de les troballes més rellevants de la recerca és precisament aquesta coexistència entre una adhesió simbòlica a la meritocràcia i una consciència clara dels seus límits reals. En el relat propi, aquesta ambivalència es manifesta en dues capes: el reconeixement que l'origen socioeconòmic condiciona la trajectòria vital i, alhora, la reivindicació de la necessitat de decidir qui volem ser mitjançant l'esforç personal. Aquesta mateixa tensió apareix de manera recurrent en les entrevistes. Darnon et al. mostren empíricament que la promoció explícita de la meritocràcia en l'entorn escolar pot, paradoxalment, ampliar la bretxa de rendiment entre alumnat de diferent origen social, ja que els estudiants de classes populars tendeixen a internalitzar el fracàs com a falta d'habilitat o esforç, reduint l'autoeficàcia acadèmica (2018, p. 252).

El testimoni del jove de 27 anys (E1), graduat en Enginyeria naval, n'és un exemple clar. D'una banda, defensa que l'esforç és imprescindible per avançar i atribueix part del seu recorregut acadèmic a la constància i la disciplina. De l'altra, reconeix que el seu origen humil ha limitat l'accés a determinades oportunitats. Aquest discurs reflecteix amb precisió el que descriu la literatura sobre la legitimació del sistema: fins i tot quan s'identifiquen barreres estructurals, l'esforç continua funcionant com un recurs moral central per explicar les trajectòries individuals.

De manera transversal, els resultats mostren la presència de dues visions aparentment contradictòries. Per una banda, hi ha una adhesió emocional al discurs meritocràtic, expressada en afirmacions com que l'esforç és necessari per sortir endavant. Per l'altra, emergeix una

consciència explícita dels límits estructurals, sintetitzada en la idea que a vegades, ni esforçant-te, aconsegueixes el mateix. Aquest doble moviment coincideix amb l'anàlisi de Vélez (2018), segons la qual la meritocràcia privilegia aquells que ja disposen de recursos socials, culturals i econòmics, alhora que genera una doble injustícia: manté els avantatges dels grups més afavorits i responsabilitza els sectors populars de la seva situació.

L'educació apareix com un element central en aquest procés, però amb un paper diferenciat segons l'origen familiar. En algunes trajectòries, és definida com “un pilar principal a casa” (E1), associada a la idea que estudiar és la via legítima per millorar el futur. En d'altres, però, l'educació queda en un segon pla, ja que “el més important era treballar i ajudar a casa” (E3). Aquest contrast evidencia que el discurs meritocràtic no es transmet de manera homogènia, sinó que està fortament condicionat pel capital cultural i per les necessitats materials de les famílies. El fet que molts progenitors només tinguessin “estudis bàsics” (E2) limita també la seva capacitat d'acompanyar educativament els fills, reforçant desigualtats que ja són presents des del punt de partida. Tal com assenyalen Darnon et al., l'escola tendeix a promoure normes, llenguatges i expectatives que són més familiars per a les classes mitjanes i altes, fet que situa l'alumnat de classes populars en una posició de desavantatge simbòlic des del primer moment (2018, p. 250).

En conjunt, l'anàlisi mostra com el discurs del mèrit s'interioritza i es reproduïx tant a través de l'educació com de l'entorn familiar, però sempre travessat per una experiència quotidiana de desigualtat que en qüestiona la promesa d'igualtat d'oportunitats. Aquesta tensió constant entre ideal i realitat constitueix un dels resultats centrals del treball.

4.1.4. Trajectòries vitals i interpretacions de l'èxit/fracàs

L'anàlisi de les quatre entrevistes posa de manifest trajectòries diverses que, lluny de contradir-se, es complementen i permeten comprendre amb més profunditat com opera el discurs del mèrit en un context popular com el Carmel. Cada relat aporta matisos diferents, però tots comparteixen la consciència que les trajectòries vitals no es poden explicar únicament a partir de l'esforç individual.

El cas de la primera entrevista, resulta especialment il·lustratiu. En el seu relat descriu una infantesa amb les “necessitats cobertes però sense excessos” (E1), i atribueix el seu recorregut acadèmic i vital a valors com l'esforç, la humilitat i la responsabilitat personal. La manera com explica la visió familiar sobre les condicions materials —“no necessitem luxes...quan tens una necessitat, la cobreixes, però aprens a viure sense excessos” (E1)— reflecteix una interiorització clara d'una moral de l'esforç. Tanmateix, aquest discurs no és ingenu: l'individu reconeix que el seu origen humil ha condicionat les oportunitats a les quals ha pogut accedir. El seu testimoni combina, així, una adhesió parcial al relat meritocràtic amb la consciència dels límits

estructurals que travessen la seva trajectòria, mostrant com el mèrit pot funcionar alhora com a principi explicatiu i com a mecanisme de legitimació. Aquesta combinació revela com el mèrit pot funcionar simultàniament com a principi explicatiu i com a mecanisme de legitimació. Tal com assenyala Reay, la meritocràcia no només explica desigualtats, sinó que les justifica moralment, transformant diferències estructurals en diferències de valor individual (2020, p. 406).

En altres entrevistes, especialment entre les persones de més edat, el pes de l'origen social apareix encara amb més força. Les seves vivències estan marcades per la història del barri: l'autoconstrucció dels habitatges, la precarietat material, la manca de serveis bàsics i els processos urbanístics especulatius. En aquests relats, més que defensar un ideal meritocràtic pur, s'expressa la necessitat de reconèixer les barreres estructurals que han condicionat les trajectòries vitals. L'experiència de créixer en un entorn amb dèficits acumulats reforça la idea que les oportunitats no es distribueixen de manera equitativa, qüestionant directament el principi meritocràtic segons el qual els resultats depenen exclusivament del mèrit individual.

Les dades obtingudes, tant a través de les entrevistes com de l'autoetnografia, contradiuen la premissa central de la meritocràcia. Lluny de ser el mèrit l'element determinant dels resultats, emergeixen com a factors clau l'entorn familiar, l'accés real als estudis, l'estabilitat econòmica i la presència —o absència— de xarxes de suport. Els testimonis de les persones més grans recorden un Carmel travessat per una precarietat estructural persistent.

Un altre resultat rellevant és la manera com les persones entrevistades defineixen l'èxit. Lluny dels imaginaris clàssics d'ascens social, l'èxit s'associa sovint a l'estabilitat vital: “tenir un pis i criar els meus fills” (E2), més que no pas a una mobilitat social ascendent clara. Aquesta concepció revela expectatives ajustades a un context de desigualtats persistents, on l'objectiu no és tant “arribar lluny” com viure millor que la generació anterior.

En aquest sentit, emergeix una forta consciència de l'origen. Tot i sentir-se més preparats per afrontar el futur, alguns entrevistats afirmen que “mai oblidó d'on vinc” (E1). L'èxit es construeix de manera relacional i generacional, com una millora respecte a les condicions de vida dels pares: “he millorat respecte als meus pares, que van viure de la terra” (E3). Aquesta afirmació mostra que l'èxit no es viu com una ruptura amb el passat, sinó com una trajectòria marcada per la memòria de les condicions d'origen. Reay destaca que aquesta consciència persistent de classe actua sovint com un límit simbòlic a la identificació amb els imaginaris meritocràtics dominants, ja que impedeix una lectura plenament individualitzada dels resultats obtinguts (2020, p. 412). A més, aquestes narratives qüestionen de manera implícita la promesa meritocràtica d'igualtat d'oportunitats reals i mostren que, al Carmel, l'èxit no es mesura tant en termes d'ascens social com de resistència, continuïtat i lleu millora dins d'un marc estructural desigual. En aquesta línia, García-Sierra assenyala que, per a individus d'orígens socioeconòmics baixos,

l'expectativa realista no és l'ascens social, sinó evitar la reproducció de la precarietat, especialment quan les promeses meritocràtiques entren en conflicte amb les experiències viscudes (2023, pp. 388–389).

4.2. Emocions i identitat

4.2.1. Interiorització de la inferioritat i culpa pel fracàs

Les anàlisis mostren que, tot i el reconeixement explícit de factors estructurals que condicionen les trajectòries vitals, el discurs meritocràtic continua generant processos d'autoresponsabilització entre les persones entrevistades. Diversos testimonis expressen la percepció que, socialment, “sembla que si no tens èxit és culpa teva” (E3) o que “si no arribes on vols, sembla que sigui culpa teva” (E4). Aquestes afirmacions posen de manifest com la meritocràcia afavoreix una lectura individualitzada de trajectòries marcades per l'origen social, desplaçant l'atenció de les condicions estructurals cap a la responsabilitat personal.

L'autoetnografia documenta amb precisió episodis d'autoevaluació, sobretot en etapes com l'adolescència, quan les limitacions materials eren interpretades com a incapacitats pròpies. De manera similar, diverses respostes obertes del qüestionari associen el no assoliment de determinades fites amb una manca personal de capacitat, reforçant així una lectura moral del fracàs. Aquesta interiorització del fracàs s'explica com un efecte directe de la ideologia meritocràtica. Quan l'èxit es defineix com el resultat exclusiu del mèrit individual, el fracàs es converteix en una prova de la pròpia insuficiència, invisibilitat els condicionants socials, econòmics i culturals que travessen les trajectòries vitals. Des d'una perspectiva emocional, aquest mecanisme compleix una funció pal·liativa: redueix el malestar associat a la percepció d'injustícia sistèmica, però ho fa a costa d'intensificar emocions autocentrades com la culpa o la resignació (Madeira et al., 2019, p. 18). Aquest mecanisme coincideix amb les aportacions teòriques sobre la justificació del sistema, segons les quals la meritocràcia contribueix a legitimar l'ordre social existent i a responsabilitzar els individus de situacions que no depenen únicament de les seves decisions (Dubet, 2006c).

L'impacte emocional de la meritocràcia emergeix, així, com una de les troballes més rellevants de la recerca. Tant el qüestionari com el relat propi mostren que no assolir determinats objectius acostuma a ser viscut com un fracàs personal, més que no pas com el resultat d'un context desigual. Aquest patró emocional respon al funcionament psicològic del discurs meritocràtic: si el sistema sosté que els èxits deriven del mèrit, els fracassos s'atribueixen necessàriament a una manca individual.

Els habitants combinen la responsabilitat individual amb la consciència de factors estructurals. Reconeixen que l'esforç és important, però també que el barri, la família o el capital social influeixen en l'èxit i el fracàs. Una veïna reflexiona que “el fet d’haver crescut en un barri humil mai ha creat cap situació de discriminació envers el meu esforç... tot i que vinguis d’un entorn humil”, mentre que un altre subratlla que “les desigualtats estructurals a les que estan exposades les veïnes del barri... no es poden compensar exclusivament amb l'esforç individual”. Així, el relat del Carmel combina mèrit personal amb reconeixement de limitacions socials (Extret del formulari de *Google Forms*).

Aquesta coexistència de marcs interpretatius genera sovint ambivalència emocional, ja que, malgrat reconèixer la desigualtat estructural, els individus continuen jutjant-se a si mateixos d’acord amb criteris meritocràtics. Segons Van Noord et al. (2025), aquesta tensió explica per què la creença en la meritocràcia pot reduir emocions col·lectives com l’enuig davant la desigualtat, fins i tot quan les persones són conscients de les injustícies socials (2025, pp. 572–574).

En el context del Carmel, aquest procés es manifesta en formes d’autoculpabilització, autodevaluació i comparacions constants amb persones d’altres barris, percebudes sovint com a més afavorides. Alguns testimonis expressen la sensació d’haver de fer més amb menys, una idea que resumeix l’experiència de viure en un entorn on l’esforç és constant, però les recompenses són limitades.

En conjunt, aquests resultats evidencien que la meritocràcia a més d’actuar com un principi explicatiu de l’èxit, també ho fa com un dispositiu emocional que pot generar malestar, culpa i una percepció negativa d’un mateix quan la promesa d’igualtat d’oportunitats no es materialitza.

4.2.2. *Vergonya de classe i comparació social*

Els resultats de la recerca mostren que l’origen territorial opera com un element central d’estigmatització social. Viure en un barri com el Carmel implica, segons els testimonis recollits, que “la gent ja es fa una idea de tu abans de conèixer-te” (E4), associant automàticament determinats prejudicis al lloc de residència. Aquesta mirada prèvia es tradueix en experiències concretes de discriminació simbòlica, com quan un entrevistat explica que algunes persones han pressupostat que tindria “un comportament agressiu” (E1) simplement pel fet de venir del Carmel. Aquestes situacions posen de manifest com l’estigma territorial condiciona les relacions socials abans fins i tot que s’estableixi un contacte personal.

Un patró recurrent en totes les fonts és la presència de vergonya de classe o d’incomoditat associada a dir d’on es ve, particularment en contextos externs al barri. Diversos participants

relaten que eviten convidar amistats d'altres zones per por al judici extern, o que experimenten malestar quan han d'explicar el seu lloc de residència. Aquesta experiència no és exclusiva dels relats entrevistats, sinó que també apareix de manera clara en l'autoetnografia, on es recorda l'evitació de portar persones de fora al barri per por de confirmar estereotips negatius. Segons Sayer, la vergonya és una emoció profundament reflexiva, ja que implica una autoavaluació negativa del propi valor a partir de la mirada —real o imaginada— dels altres, especialment d'aquells els valors dels quals són socialment reconeguts (Sayer, 2005, p. 6–8). En aquest sentit, la vergonya de classe no deriva necessàriament d'una acció concreta, sinó que pot emergir de la simple associació amb un origen social o territorial desvaloritzat. Aquest tipus de vivències encaixa el que Wacquant descriu la idea d'estigmatització territorial com un procés de marginació simbòlica que etiqueta certs espais urbans com a negatius i, en conseqüència, també estigmatitza les persones que hi viuen (Wacquant, 2007a; Wacquant et al., 2014).

L'autoetnografia aporta, a més, una dimensió significativa a l'anàlisi en mostrar estratègies quotidianes de gestió de l'estigma. Un exemple recurrent és la necessitat de “compensar” la imatge del Carmel destacant espais emblemàtics del barri, com els *Bunkers* o el Parc Güell, quan es parla amb persones de fora. Aquest gest simbòlic evidencia, alhora, la interiorització de l'estigma i els intents de revalorització identitària, mitjançant la reivindicació d'elements reconeguts socialment com a positius. Tal com apunta Sayer, aquestes estratègies responen a la necessitat de protegir el propi autoreconeixement i evitar el dany emocional que genera la percepció de menyspreu o de falta de reconeixement moral (Sayer, 2005, p. 7).

Les entrevistes confirmen que l'estigmatització territorial és un fenomen persistent i transversal. La persona de més edat recorda dècades de prejudicis associats al Carmel, mentre que els participants més joves expressen el desig de residir algun dia en zones percebudes com a “més tranquil·les” o amb un major manteniment urbà. Aquest desig, a més de respondre a qüestions materials, també ho fa a la voluntat d'escapar de l'estigma associat al barri. En aquest sentit, la vergonya de classe esdevé un fenomen col·lectiu que influeix en la manera com els habitants construeixen la seva identitat i projecten les seves aspiracions de futur. Aquesta estigmatització genera processos de comparació social i pot derivar tant en sentiments de vergonya com en estratègies de distanciament simbòlic respecte al propi origen. Tal com assenyala Wacquant (2007a), quan un territori és marcat com a “inferior”, els seus habitants poden acabar interioritzant aquesta mirada externa, fet que condiciona no només la seva autoestima, sinó també les expectatives vitals i les possibilitats percebudes.

En síntesi, els resultats mostren que l'estigma territorial al Carmel actua com un factor estructurant de les experiències socials, identitàries i emocionals dels seus habitants, amb

efectes que van molt més enllà de l'espai físic i s'inscriuen en la vida quotidiana i en la construcció del futur.

4.2.3. *Dissonància entre esforç i recompensa*

L'anàlisi dels relats recollits evidencia que un dels elements més recurrents és la percepció que l'esforç personal no sempre rep la recompensa esperada. Diversos testimonis assenyalen que “no sempre depèn d'un mateix” (E1) i que, sense determinats recursos, “si no tens contactes o diners, moltes portes no s'obren” (E4). Aquesta dissonància entre esforç i recompensa qüestiona la legitimitat del discurs meritocràtic i genera sentiments de frustració i, en alguns casos, de resignació.

Les entrevistes mostren una emoció difusa però intensa: entre els joves, la sensació de descompensació entre esforç i resultats es manifesta com a escepticisme, mentre que entre les persones de més edat predomina una acceptació pragmàtica —“cal fer el que es pot amb el que es té” (E3)—, reflectint una resignació davant les limitacions imposades per l'origen social i les condicions estructurals. Aquestes reaccions emocionals alternen entre el cinisme, com expressa el jove que afirma que “tot depèn dels contactes” (E1), i una lectura pragmàtica de la realitat que implica adaptar-se als recursos disponibles.

Els testimonis recollits a les preguntes obertes del qüestionari reproduïen aquesta mateixa dinàmica. Tot i que molts continuen creient en la cultura de l'esforç, reconeixen que factors com els contactes, l'origen familiar o fins i tot la sort tenen un pes major que la dedicació individual. Aquest patró confirma les observacions de Zavaleta Cabrera (2025b), segons la qual quan no hi ha polítiques que redueixin les desigualtats amb què es neix, la meritocràcia queda reduïda a un principi sense efecte real.

El discurs de la meritocràcia es matisa i es contesta al mateix temps. Els veïns reconeixen socialment que l'esforç és important, però critiquen que les estructures socials privilegien trajectòries ja avantatjades. Una veïna anònima explica que “malgrat l'esforç no és inútil, a la pràctica no es valora ni es pot desenvolupar de manera equitativa. Existeixen limitacions estructurals que premien els privilegis heretats”, mentre que un altre comenta que “depèn amb qui t'hi trobis i que les persones aconseguïen X mèrits per tenir un punt de partida més fàcil”. Això mostra com la idea de mèrit és reproduïda simbòlicament però contestada en la pràctica (Extret del formulari de *Google Forms*).

Les vivències dels habitants del Carmel reflecteixen exactament aquesta situació: els esforços individuals xoquen amb condicions estructurals que no poden ser superades només amb voluntat o constància. Així, el relat meritocràtic —tot i ser interioritzat com a ideal— es veu

matísat per l'experiència quotidiana, generant una combinació de frustració, escepticisme i resignació que posa en crisi la promesa d'igualtat d'oportunitats inherent al discurs del mèrit.

4.2.4. *Orgull moral i autoreconeixement*

L'anàlisi dels relats i de l'autoetnografia evidencia que, davant la manca de reconeixement social i les experiències de desqualificació externa, emergeix un fort sentiment d'orgull moral i identitari. Algunes persones expressen aquest autoreconeixement de manera explícita, afirmant que “em valoro” (E2), mentre que d'altres construeixen la seva identitat a partir de la fidelitat als orígens, recordant que “mai oblidó d'on vinc” (E1). Aquest autoreconeixement funciona com un mecanisme de resistència simbòlica que permet contrarestar els efectes de l'estigma territorial i de la percepció de fracàs derivada de les desigualtats estructurals. Tal com assenyala Sayer, quan el reconeixement extern és limitat o negat, els individus poden recórrer a formes d'autoreconeixement moral per preservar l'autorespecte, reivindicant el propi valor a partir de criteris ètics que no depenen del prestigi social dominant (Sayer, 2005, pp. 6–7). Aquest procés és especialment rellevant en contextos de classe treballadora, on la manca de reconeixement institucional o simbòlic pot ser compensada mitjançant una afirmació activa de la dignitat pròpia.

En aquest marc, l'orgull identitari es manifesta també com una reivindicació col·lectiva: molts entrevistats posen en valor la seva condició de “som gent lluitadora, treballadora i propera” del Carmel (Extret del formulari de *Google Forms*), i revaloren qualitats morals com la resiliència, la solidaritat i la capacitat de treball. Aquestes qualitats transformen la noció de mèrit: deixen de centrar-se exclusivament en l'èxit econòmic o en l'ascens social, i el resignifiquen com un ordre moral compartit que destaca l'esforç, la constància i la col·laboració dins del col·lectiu. Aquesta resignificació del mèrit, que passa d'un indicador purament econòmic a un criteri ètic i col·lectiu, constitueix una estratègia de resistència simbòlica recurrent en els relats i en l'autoetnografia. Permet als habitants del Carmel reconèixer i valorar les seves trajectòries vitals malgrat els prejudicis externs, les limitacions materials i la frustració derivada de l'esforç que no sempre es veu recompensat.

En termes globals, aquest orgull moral mostra com les persones construeixen narratives pròpies del mèrit que combinen valors individuals i col·lectius, generant un marc simbòlic alternatiu que reforça l'autoestima i la cohesió comunitària.

4.3. Pràctiques i resistències

4.3.1. Resistències i alternatives al discurs meritocràtic

L'anàlisi de les entrevistes revela una resistència subtil però constant al discurs meritocràtic entre els habitants del Carmel. Aquesta resistència es manifesta especialment en la reiteració de la idea que “no tothom parteix del mateix lloc” (E3, E4), qüestionant la premissa fonamental de la meritocràcia segons la qual tots els individus disposen d'igualtat d'oportunitats. Els testimonis més joves són els que, amb major claredat, desafien el relat segons el qual tots tenim les mateixes oportunitats, assenyalant la importància de les polítiques públiques, la manca d'equitat en l'accés a l'habitatge i el paper dels favoritismes i dels endolls en la distribució d'oportunitats. Les respostes obtingudes al qüestionari reforcen aquesta percepció, ja que molts participants consideren que l'esforç individual pot ser rellevant, però que no és suficient per compensar desigualtats d'origen que depenen de factors estructurals i socials.

Entre els joves, la crítica al relat meritocràtic es mostra de manera oberta i concreta. S'indica que l'esforç personal no garanteix igualtat real d'oportunitats i que els resultats de la vida depenen sovint de condicionants externs, com ara la precarietat laboral, l'accés desigual a l'habitatge, els favoritismes o la manca de recursos públics. Aquestes percepcions confirmen la hipòtesi H4 plantejada en el treball i s'alineen amb la crítica sociològica sobre la meritocràcia: quan el punt de partida és desigual, l'ideal meritocràtic falla com a explicació de l'èxit i com a justificació moral del sistema.

En conjunt, els resultats mostren que, al Carmel, hi ha una presa de consciència significativa sobre els límits de l'esforç individual i sobre la necessitat de reconèixer les barreres estructurals que condicionen les trajectòries vitals, posant en qüestió la validesa de la meritocràcia com a principi universal.

4.3.2. Pràctiques comunitàries que contradiuen la lògica meritocràtica

L'anàlisi dels relats i de l'autoetnografia posa de relleu que, en contraposició a la lògica individualista del discurs meritocràtic, el Carmel funciona com un espai de suport mutu i col·laboració comunitària. Una entrevistada assenyala que “els veïns es coneixen i s'ajuden molt” (E3), evidenciant que la solidaritat quotidiana constitueix una alternativa pràctica a la competència meritocràtica. Aquestes formes de suport faciliten la vida diària. També reforcen vincles socials i creen un entorn on l'ajuda mútua és valorada i esperada.

Entre les pràctiques comunitàries més recollides als relats destaquen: ajuda domèstica entre famílies, cura de criatures per part de veïns, intercanvi d'informació sobre recursos disponibles i suport escolar informal. Aquestes formes de cooperació mostren com la comunitat organitza recursos no mercantils per suplir mancances i per afrontar conjuntament les desigualtats estructurals. En aquest sentit, el Carmel disposa d'un capital social propi que actua com a mecanisme de resistència simbòlica, ajudant a dignificar i protegir la comunitat davant de situacions d'exclusió o estigmatització. L'autoetnografia reforça aquesta lectura, mostrant com aquestes pràctiques de suport mutu s'integren en la quotidianitat i en la construcció de la identitat col·lectiva del barri. Així, la cooperació comunitària esdevé una estratègia pràctica que contrasta amb la lògica individualista meritocràtica, posant en valor la cura, la col·laboració i la solidaritat com a eixos centrals de la vida veïnal.

Aquests resultats indiquen que, al Carmel, la comunitat funciona com un teixit de suport capaç de compensar, en part, les mancances derivades de les desigualtats estructurals i de la limitació de les oportunitats meritocràtiques.

4.3.3. Relectures del mèrit en clau moral col·lectiva

Els materials recollits mostren que, al Carmel, el concepte de mèrit es resignifica col·lectivament. Diversos testimonis remarquen que “aquí hi ha molta gent treballadora que no ha tingut facilitats” (E3), posant l'accent no tant en l'èxit individual, sinó en la capacitat col·lectiva de sostenir vides dignes malgrat les adversitats. Aquesta resignificació trasllada el valor del mèrit des de l'assoliment personal cap a la contribució al barri: ajudar, resistir i mantenir l'espai com a projecte compartit (Bourdieu, 1984; Fraser, 2000, 2008). Així mateix, es transforma la noció d'èxit personal en una ètica comunitària. A més, constitueix una estratègia simbòlica per contrarestar tant l'estigma territorial com la culpabilització individual derivada de la promesa meritocràtica. En aquest sentit, el marc teòric del treball, que posa l'accent en el reconeixement i la redistribució, ofereix un marc interpretatiu adequat per comprendre com aquestes pràctiques de resignificació del mèrit funcionen com a recursos identitaris.

Els materials recollits mostren que, al Carmel, el concepte de mèrit es resignifica col·lectivament. Diversos testimonis remarquen que “aquí hi ha molta gent treballadora que no ha tingut facilitats” (E3), posant l'accent no tant en l'èxit individual, sinó en la capacitat col·lectiva de sostenir vides dignes malgrat les adversitats. Aquesta resignificació trasllada el valor del mèrit des de l'assoliment personal cap a la contribució al barri: ajudar, resistir i mantenir l'espai com a projecte compartit (Bourdieu, 1984; Fraser, 2000, 2008). Així mateix, es transforma la noció d'èxit personal en una ètica comunitària. A més, constitueix una estratègia simbòlica per contrarestar tant l'estigma territorial com la culpabilització individual

derivada de la promesa meritocràtica. En aquest sentit, el marc teòric del treball, que posa l'accent en el reconeixement i la redistribució, ofereix un marc interpretatiu adequat per comprendre com aquestes pràctiques de resignificació del mèrit funcionen com a recursos identitaris. En contraposició al discurs oficial de la meritocràcia, molts participants reivindiquen un altre tipus de mèrit: un mèrit moral, fonamentat en la resiliència, la solidaritat i la lluita quotidiana. Aquesta reinterpretació permet transformar la vulnerabilitat en orgull col·lectiu, un fenomen especialment visible entre aquelles persones que han viscut al Carmel tota la vida i que afirmen que “som gent lluitadora” (Extret del formulari de *Google Forms*). D'aquesta manera, el valor del barri i de la comunitat es resignifica, contrarestant l'estigma territorial i reforçant una identitat col·lectiva basada en la dignitat, l'esforç compartit i la cooperació comunitària.

4.3.4. *Discursos de desafecció o cinisme*

En paral·lel a la resignificació col·lectiva del mèrit i a les pràctiques de suport mutu, emergeixen també sentiments de desafecció i cinisme respecte al futur. Alguns testimonis expressen una percepció d'impotència i frustració, com quan un entrevistat afirma que “no veig esperança ni al Carmel ni a Barcelona” (E4). Aquest cinisme reflecteix el desgast emocional produït per la distància persistent entre esforç i recompensa, així com per la percepció de barreres estructurals que dificulten l'ascens social.

Els discursos de desafecció són recurrents entre les generacions intermèdies, que descriuen l'ascens social com “una qüestió d'endolls”. Aquesta mirada combina una crítica a la promesa meritocràtica —que pressuposa igualtat d'oportunitats i recompensa de l'esforç— amb una certa resignació, que pot desmobilitzar i limitar la capacitat d'acció col·lectiva. En aquest sentit, Reay assenyala que, quan la meritocràcia es revela com una promesa incomplerta, pot donar lloc no a la mobilització, sinó a una forma de resignació crítica que erosiona la confiança en les institucions i en el futur col·lectiu (Reay, 2020, p. 411). Així, la sensació de descrèdit es manifesta tant en les respostes obertes del qüestionari com en diversos fragments de les entrevistes, mostrant que la frustració i l'escepticisme no són sentiments aïllats, sinó compartits per diferents segments del barri. Malgrat aquesta desafecció, molts participants, majoritàriament les persones de més edat, reivindiquen un altre tipus de mèrit: un mèrit moral col·lectiu basat en la resiliència i la solidaritat. Aquesta resignificació funciona com a resposta simbòlica a l'estigma i constitueix una estratègia identitària que permet dignificar la vida al barri, reconeixent la lluita quotidiana i el valor de la cooperació comunitària.

En definitiva, aquesta forma de resistència cultural contradiu la lògica meritocràtica hegemònica i reivindica la realitat material de les classes populars. Més enllà de l'èxit individual mesurat en termes econòmics o socials, el mèrit es reconstrueix com una pràctica col·lectiva i moral, que dona sentit a la vida del Carmel.

5. CONCLUSIONS

5.1. Comprovació de les hipòtesis

Les quatre hipòtesis plantejades al principi del treball han pogut ser contraposades i, en general, queden fortament confirmades per les dades obtingudes mitjançant la metodologia emprada.

- **H1.** “Els ciutadans del Carmel associen l’èxit social a factors externs (origen, recursos) més que a l’esforç individual.” Confirmada.

Els testimonis mostren que l’origen familiar, els recursos disponibles i el context territorial condicionen de manera determinant les trajectòries. Tant l’autoetnografia com les entrevistes afirmen que no tothom comença des del mateix punt, i que l’accés a oportunitats educatives, laborals o residencials està marcat pel bagatge social i econòmic. A més, les respostes del qüestionari indiquen que els veïns perceben l’esforç com a insuficient quan el context és desigual.

- **H2.** “Molts entrevistats reproduïen el discurs meritocràtic com a ideal, tot i reconèixer desigualtats estructurals.” Confirmada.

El treball mostra una adhesió emocional al discurs “si t’esforces, ho aconsegueixes”, sobretot en generacions grans, però alhora un reconeixement explícit que les condicions materials limiten aquest ideal. Aquesta doble posició —entre la creença i l’experiència— apareix al llarg de totes les fonts.

- **H3.** “Les experiències de mobilitat social limitada generen discursos de resignació més que no pas d’acció.” Confirmada.

Les entrevistes recullen sentiments de frustració, resignació i autoculpabilització quan l’esforç no es transforma en resultats. Les respostes del qüestionari reproduïen aquesta percepció: el sistema es veu com a desigual i difícil d’escalar. Això coincideix amb la dissonància entre esforç i recompensa descrita al bloc d’anàlisi (Veure en pàgina 41).

- **H4.** “Les generacions joves del Carmel són més crítiques amb el paradigma meritocràtic que les generacions grans.” Confirmada.

Les dades mostren que els joves qüestionen obertament la meritocràcia, denuncien favoritismes i endolls, i reclamen canvis estructurals. Les generacions grans, en canvi, mantenen una visió més moralitzada del mèrit (disciplina, sacrifici). Aquest contrast és clar, coherent i reiterat.

5.2. Compliment dels objectius del treball

Objectiu general: “Entendre com es viu i s’interpreta la idea de meritocràcia al Carmel.” Assolit.

La recerca mostra sens dubte que la meritocràcia és viscuda de manera ambivalent: com un ideal que ordena el sentit moral de l’esforç, però que xoca frontalment amb les desigualtats d’origen, el context socioeconòmic i l’estigma territorial.

Objectiu específic 1: “Analitzar els factors no triats que limiten la igualtat d’oportunitats.” Assolit.

Els resultats mostren com el barri, el capital cultural familiar, els ingressos i les xarxes de suport condicionen les trajectòries i les expectatives.

Objectiu específic 2: “Explorar les tensions entre discurs meritocràtic i experiències reals.” Assolit.

Aquestes tensions apareixen de manera central: adhesió al discurs, però experiències quotidianes que el contradiuen (precarietat, desigualtats educatives, manca d’habitatge accessible, estigma).

Objectiu específic 3: “Donar veu als habitants del Carmel com a subjectes de coneixement situat.”

Assolit.

Les entrevistes, el qüestionari i l’autoetnografia permeten recollir les percepcions dels veïns des de dins, mostrant el barri com un espai viu, complex, amb orgull col·lectiu i també amb frustracions compartides.

5.3. Respostes a les preguntes de recerca

Envers la qüestió principal: **“Pot l’esforç compensar l’origen?”** A partir de totes les dades obtingudes, la resposta és precisa i contundent: No, l’esforç no pot compensar l’origen quan les condicions estructurals, territorials i socioeconòmiques són desiguals.

Les dades indiquen que:

- L’origen determina l’accés a recursos, oportunitats i xarxes.
- La meritocràcia és percebuda com incompleta o injusta.
- L’estigma territorial del Carmel genera barreres afegides.
- Les oportunitats laborals i residencials no són iguals per a tots.

En conclusió, l’esforç només opera dins dels límits marcats per aquestes estructures.

També s’ha donat resposta a les altres preguntes complementàries exposades al principi del treball, les quals estan recolzades amb cites textuais extretes del qüestionari en línia en l’apartat d’”Anàlisi i Resultats”:

Com perceben els veïns/es del Carmel la idea de “meritocràcia” en relació amb les seves pròpies trajectòries vitals? Els veïns perceben que l’esforç personal és important i pot ajudar a assolir objectius, però consideren que les oportunitats estan condicionades pel lloc d’origen, el context familiar i el capital social. La meritocràcia no funciona de manera plena al barri, ja que moltes vegades l’esforç per si sol no compensa les desigualtats estructurals.

Fins a quin punt el discurs de la meritocràcia és reproduït, matisat o contestat en contextos populars urbans com el Carmel? El discurs meritocràtic es reconeix socialment i es reproduïx en la idea que l’esforç és valorat, però es matisa i es contesta en la pràctica. Els veïns són conscients que les estructures socials i les desigualtats heretades limiten les oportunitats i que no totes les trajectòries es poden explicar només pel mèrit individual.

Com construeixen els habitants del barri relats de responsabilitat individual vs. estructural sobre l’èxit i el fracàs social? Els habitants combinen responsabilitat individual i factors estructurals. Consideren que l’esforç i les decisions personals són clau, però reconeixen que el context social, econòmic i cultural del barri condiciona fortament l’èxit i el fracàs. Així, entenen que no tot depèn de l’individu i que les desigualtats del barri poden limitar les oportunitats, malgrat la dedicació personal.

5.4. Observacions i reflexió final

Aquest treball ha permès demostrar que la meritocràcia, tot i ser un ideal atractiu, esdevé insuficient per explicar les trajectòries de vida dels habitants del Carmel. Les dades confirmen que:

- Les desigualtats d'origen són minucioses i estructurals.
- L'estigmatització territorial contribueix a limitar oportunitats i identitats.
- Les persones del barri viuen entre l'orgull de classe popular i la frustració davant les barreres socials.
- Les xarxes de suport i la solidaritat comunitària funcionen com a formes de resistència.
- La meritocràcia s'interpreta com un discurs que pot orientar moralment, però no pas com una realitat efectiva.

Així doncs, el treball reafirma la necessitat de revisar críticament el discurs de l'esforç com a motor d'igualtat. També posa en relleu la urgència de polítiques públiques que redueixin desigualtats —estructurals i territorials— per permetre que les persones puguin desenvolupar el seu projecte vital sense que el seu origen limiti el seu futur. Encara avui, el lloc on es neix i creix continua sent un dels principals determinants de les oportunitats reals, més enllà de la voluntat i del sacrifici individual.

A més, l'estudi ha estat un procés de reconeixement, de mirar el meu barri i a mi mateixa amb una profunditat que mai havia intentat. L'autoetnografia m'ha permès transformar vivències que sempre havia viscut com a habituals, en objectes d'anàlisi sociològica.

He entès que allò que vaig interpretar durant molts anys com mancances personals —com sentir-me inferior davant de persones d'altres barris— no eren deficiències meves, sinó expressions de desigualtats estructurals que també viuen centenars de persones al Carmel. Aquesta comprensió ha estat un alleujament i, alhora, una responsabilitat. Igualment, he après a veure que, malgrat aquestes desigualtats, el Carmel és un espai de fortaleza col·lectiva: un barri que es cuida, que resisteix i que redefineix el mèrit en termes morals i comunitaris. En analitzar les entrevistes, he reconegut en els relats dels altres parts de mi mateixa: la lluita, la por, l'orgull i, sobretot, aquesta barreja de consciència i esperança que ens fa seguir endavant.

Per concloure, el present projecte m'ha permès convertir el meu origen en coneixement, i la meua vivència en una eina per explicar processos socials que ens afecten a tots. Crec que aquest és, precisament, el poder de la sociologia: transformar experiència en comprensió, i comprensió en capacitat crítica.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 373–395. <https://doi.org/10.1177/0891241605280449>
- Aramburu Otazu, M. (2001). *Inmigración, educación y exclusión social en Ciutat Vella*. Universitat de Barcelona.
- Belandia Erauzkin, U., & Poza López, C. (2013). *El Carmel autoconstruido: La disputa sobre el espacio urbano*. Universitat Oberta de Catalunya.
- Belazken, N. S. Q. (2013). Transformacions urbanístiques al barri del Carmel durant el franquisme tardà. *Revista d'Estudis Urbans*, 12(3), 45–62.
- Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*. Les Éditions de Minuit.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1997). *La misère du monde*. Seuil.
- Bourdieu, P. (1998). *Espacio social y espacio físico: Notas sobre la reproducción de la desigualdad*. Siglo XXI.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1970). *La reproduction: Éléments pour une théorie du système d'enseignement*. Minuit.
- Carbonell, J., Solé, C., & Vidal, X. (2005). *Educación y desigualdad social en contextos urbanos*. Universitat de Barcelona.
- Castro Martínez, E. J. (2015). *Contribución al pensamiento de David Harvey: La lógica del capital en la producción del espacio urbano*. Editorial Académica Española.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>

- Darnon, C., Wiederkehr, V., Dompnier, B., & Martinot, D. (2018). 'Where there is a will, there is a way': Belief in school meritocracy and the social-class achievement gap. *British Journal of Social Psychology*, 57(1), 250–262
- De Toro, P., Caro, J., & Arango, M. (2013). *Segregación social y urbana: Análisis de comunidades marginadas*. Síntesis.
- Desbordes, G., Negrete, A., & Salles, R. (2015). *La práctica de la equanimitat: Estrategias para el bienestar emocional*. Paidós.
- Dubet, F. (2006a). *La escuela, la desigualdad y la educación para todos*. Fondo de Cultura Económica.
- Dubet, F. (2006b). *La experiencia de la desigualdad*. Paidós.
- Dubet, F. (2006c). Los límites de la igualdad de oportunidades. *Nueva Sociedad*, 239, 5–20. <https://biblat.unam.mx/hevila/Nuevasociedad/2012/no239/5.pdf>
- Elorza, A. (2019). Segregación residencial y estigmatización territorial: Representaciones y prácticas de los habitantes de territorios segregados. *EURE (Santiago)*, 45(135), 91–110. <https://www.redalyc.org/journal/196/19659113005/19659113005.pdf>
- Ellis, C., & Bochner, A. P. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity. En N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 733–768). Sage.
- Fraser, N. (2000). ¿De la redistribución al reconocimiento? Dilemas de la justicia en la era «postsocialista». *New Left Review*, 3, 68–93. <https://newleftreview.es/issues/0/articles/nancy-fraser-de-la-redistribution-al-reconocimiento-dilemas-de-la-justicia-en-la-era-postsocialista.pdf>
- Fraser, N. (2008). La justicia social en la era de la política de identidad: Redistribución, reconocimiento y participación. *Revista de Trabajo*, 4(6), 1–20.

https://www.filosoficas.unam.mx/docs/940/files/Nancy%20Fraser_De%20la%20distribucion%20al%20reconocimiento.pdf

García-Sierra, A. (2023). The dark side of meritocratic beliefs: Is believing in meritocracy detrimental to individuals from low socioeconomic backgrounds? *Social Justice Research*, 36, 385–409

Geddes, M. (1997). *Exclusion and disadvantage in local communities*. Routledge.

Hennes, E. P., Bilewicz, M., & Stasielowicz, L. (2012). System justification and social motivation. *European Journal of Social Psychology*, 42(3), 267–279.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.884>

Institut d'Estadística de Catalunya. (2025, 29 de setembre). *Indicadors socioeconòmics. Valors. Per barris de Barcelona (IST 14075)* [Dades estadístiques]. Idescat.
<https://www.idescat.cat/pub/?id=ist&n=14075&geo=mun:080193>

Jefatura de l'Estat. (2018, 6 de desembre). *Llei Orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals (BOE-A-2018-16673)*. *Butlletí Oficial de l'Estat*. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2018-16673>

Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory. *Political Psychology*, 25(6), 881–919. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00402.x>

Jost, J. T., & van der Toorn, J. (2012). *System justification theory*. En P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 2, pp. 313–343). Sage.

Klasen, S. (1999). Measuring poverty and social exclusion in Europe. *European Economic Review*, 43(2), 419–446. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(98\)00072-5](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(98)00072-5)

Littler, J. (2018). The unfulfillable promise of meritocracy. *Society for Justice Research*, 29(1), 14–34.

- Madeira, F., Costa-Lopes, R., Dovidio, J. F., Freitas, G., & Mascarenhas, M. F. (2019). A systematic review of the psychological impacts of meritocracy in intergroup relations. *Frontiers in Psychology, 10*, Article 2007, 16–18.
- Marmot, M. (2005). *The status syndrome: How social standing affects our health and longevity*. Bloomsbury Publishing.
- Montoya, R. (1988). *Educación y pobreza: El caso de los gitanos en España*. Editorial Complutense.
- Moreno, M. C. (2011). Les lluites veïnals: el barri del Carmel. *A Barracaques. La ciutat informal* (p. 171–174). Museu d’Història de Barcelona.
- Real Academia Española. (s. d.). *Meritocracia*. En *Diccionario de la lengua española*. <https://dle.rae.es/meritocracia>
- Reay, D. (2020). The perils and penalties of meritocracy. *The Political Quarterly, 91*(2), 409–416.
- Sayer, A. (2005). Class, moral worth and recognition. *Sociology, 39*, 947–963, esp. p. 6–11.
- Tiútchev, F. (2021). *Pierre Bourdieu: La sociología es un deporte de combate*. Documental completo, subtítulos en español [Video]. YouTube. <https://youtu.be/xkkDSSRYpWw>
- Van Noord, J., Spruyt, B., & Van Droogenbroeck, F. (2025). Caught in meritocracy: Belief in meritocracy, subjective social status and attitudes towards inequality. *The British Journal of Sociology, 76*(3), 567–575.
- Vélez, F. (2018a). ¿Meritocracia? ¿Para quiénes? *Isonomía, 48*, 147–167. <https://www.scielo.org.mx/pdf/is/n48/1405-0218-is-48-00147.pdf>
- Vélez, W. (2018b). *Meritocracia y desigualdad social: Un análisis crítico*. Universidad del Rosario.
- Wacquant, L. (2007). La estigmatización territorial en la edad de la marginalidad avanzada. *Renglones, 60*, 195–212. <https://loicwacquant.org/wp->

[content/uploads/2019/03/lw_2007_la_estigmatizacion_territorial_en_la_edad_de_la_marginalidad_avanzada.pdf](#)

Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66–77. <https://doi.org/10.1177/0725513607079073>

Wacquant, L., Slater, T., & Pereira, V. B. (2014). Estigmatización territorial en acción. *Revista de Estudios Urbanos y Ciencias Sociales*, 5(2), 1–20.
<https://www.redalyc.org/pdf/258/25832633008.pdf>

Young, M. (1958). *The rise of the meritocracy, 1870–2033: An essay on education and equality*. Thames and Hudson.

Zavaleta Cabrera, E. M. (2025a). Importancia de la meritocracia en el desarrollo de las políticas públicas: Una revisión sistemática. *Revista de Políticas Públicas y Administración*, 12(2), 45–67.
<https://comunicacionunap.com/index.php/rev/article/view/1279>

Zavaleta Cabrera, M. (2025b). *Políticas públicas y equidad social: El rol de la meritocracia*. Fondo Editorial.

7. ANNEXOS

7.1. Annex 1. Guió de l'entrevista semiestructurada

Presentació

Bloc 1: Context personal i trajectòria vital

1. Pots explicar breument on vas créixer i com descriuries el teu barri durant la infància i l'adolescència?
2. Quina és la història familiar? A què es dedicaven els teus pares?
3. Com definiries les condicions materials (habitatge, treball, estabilitat econòmica, accés a estudis o serveis)?
4. Com creus que aquestes condicions han influït a la teva trajectòria personal i educativa?

Bloc 2: Educació i capital cultural

5. Com recordes les teves experiències escolars?
6. Quina importància tenia l'educació a la teva família?
7. Heu notat diferències entre generacions respecte al valor de l'educació?
8. Quins recursos o suports (escola, professors, família, beques, activitats extraescolars) van ser importants per a tu?
9. Has trobat barreres o dificultats al teu recorregut educatiu?

Bloc 3: Treball, esforç i mobilitat social

10. Quin paper ha tingut la feina a la teva vida? Sents que l'esforç permet avançar?
11. Has sentit que has “pujat” o “baixat” socialment respecte de la teva família d'origen?
12. Heu experimentat moments de bloqueig o manca d'oportunitats malgrat l'esforç?
13. Com defineixes el concepte de “esforç” i què significa per a tu “merèixer” les coses?

Bloc 4: Discursos sobre la meritocràcia

14. Què entens per “meritocràcia”? Creus que si vols pots?
15. Sents que la societat jutja les persones pel que aconsegueixen sense tenir en compte les condicions d'origen?

16. Creus que els discursos sobre esforç i mèrit ajuden o culpabilitzen les persones de barris com el Carmel?

Bloc 5: Estigma territorial i identitat del Carmel

17. Com creus que és vist el Carmel des de fora?
18. Has sentit estigma o prejudicis per venir del Carmel?
19. Com et sents respecte al barri? Què valors més o menys?
20. Com descriuries el sentiment de pertinença o identitat del Carmel?
21. Has vist formes de resistència simbòlica o reivindicació del barri (festes, col·lectius, iniciatives veïnals...)?

Bloc 6: Gènere⁶ i interseccionalitat

22. Creus que ser home/dona ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals?
23. Hi ha rols familiars o expectatives diferents per a nois i noies al barri?
24. Com afecta la combinació de gènere, classe social i origen territorial a les trajectòries vitals?
25. Has viscut situacions en què t'hagin limitat les responsabilitats familiars?

Bloc 7: Recursos, xarxes i capital social

26. Quines persones o xarxes (família, amics, escola, associacions, institucions) us han donat suport en moments clau?
27. Has tingut accés a recursos institucionals (beques, orientació laboral, programes socials...)?
28. Creus que les xarxes comunitàries del Carmel ajuden a compensar desigualtats?
29. Què et sembla més útil per generar oportunitats reals?

Bloc 8: Tancament

30. Si poguessis canviar alguna cosa per reduir les desigualtats socials, què seria?
31. Quin paper hauria de tenir l'educació en aquest canvi?
32. Quina és la teva esperança o desig per al futur del Carmel?

Tancament

⁶ Tot i que inicialment es van recopilar respostes sobre aquests aspectes, finalment l'anàlisi de la investigació no s'ha centrat en gènere, per això aquestes preguntes no s'han discutit en el cos del treball.

7.2. Annex 2. Transcripcions de les entrevistes

Entrevista 1 (E1)

- **Edat:** 27 anys
- **Gènere:** home
- **Situació laboral:** empleat, graduat en enginyeria de sistemes i tecnologia naval

P: Pots explicar breument on vas créixer i com descriuries el teu barri durant la teva infantesa i adolescència?

R: Vaig créixer al barri del Carmel. Recordo la meva infantesa amb molta il·lusió. Del barri recordo sobretot les jornades de Carmel Comerç, quan posaven paradetes al carrer i organitzaven jocs per als nens i per a les famílies. També recordo jugar als parcs amb nens i nenes d'altres escoles del barri. Durant l'adolescència, pràcticament el mateix ambient.

P: Quina és la història familiar? A què es dedicaven els teus pares?

R: Venim d'una família nombrosa. La major part de la meva família és d'Osca, i van venir a Barcelona buscant feina. Som una família humil, de classe treballadora. La meva mare va ser flequera fins que em va tenir, i després, quan van néixer les meves germanes, es va dedicar a les feines domèstiques per cuidar-nos. El meu pare va ser camioner i més endavant es va dedicar al món de la construcció, on ha treballat tota la vida.

P: Com definiries les vostres condicions materials (habitatge, feina, estabilitat econòmica, accés a estudis o serveis)?

R: Mai m'ha faltat de res. Potser m'hauria agradat fer alguna activitat extraescolar com futbol o bàsquet, però sempre hem tingut el necessari per viure. Som gent que no necessita luxes, com ara, viatjar, canviar de cotxe cada quatre anys, anar sovint a menjar fora o comprar el mòbil més nou. Quan tens una necessitat, sí que la cobreixes, però aprens a viure sense excessos.

P: Com creus que aquestes condicions han influït en la teva trajectòria personal i educativa?

R: M'han ajudat a mantenir els peus a terra i a valorar les coses i l'esforç que cal fer per aconseguir-les.

P: Com recordes les teves experiències escolars al Carmel?

R: Molt bones. Vaig anar a un col·legi concertat bastant competent, amb bons professors. Com que era d'una sola línia, era molt familiar i hi havia una atenció força personalitzada. A més, com que vaig estar-hi des de P3, sempre vaig tenir els mateixos companys i amics.

P: Quina importància tenia l'educació dins la teva família?

R: Sempre ha estat molt important, un pilar principal a casa.

P: Has notat diferències entre generacions pel que fa al valor de l'educació?

R: Sí. Els meus pares només tenen estudis primaris, i abans amb això ja n'hi havia prou per trobar feina. Ara hi ha més temps i oportunitats per fer estudis superiors —un grau o la universitat— i accedir a millors feines.

P: Quins recursos o suports van ser importants per tu?

R: L'escola i la família. Els meus pares sempre m'han insistit que havia d'estudiar, i els professors també m'ho recordaven. He rebut alguna beca, però més com un petit suport: no era essencial. Amb o sense beca, hauria fet el mateix recorregut.

P: Has trobat barreres o dificultats en el teu recorregut educatiu?

R: Sí, al principi, amb l'ús de l'ordinador. M'he hagut d'espavilar tot sol, perquè els meus pares no sabien utilitzar-lo ni podien ajudar-me en aquestes coses.

P: Quin paper ha tingut el treball en la teva vida?

R: Depèn de la feina. En la que tinc actualment, sí que sento que l'esforç té recompensa; en d'altres, no tant. Crec que depèn molt més dels objectius de l'empresa que no pas de l'esforç personal.

P: Has tingut la sensació d'haver “pujat” o “baixat” socialment respecte la teva família d'origen?

R: No. Em sento més preparat per tenir un millor futur, però mai oblidat d'on vinc.

P: Hi ha hagut moments en què t'has sentit bloquejat malgrat esforçar-te?

R: Sí, per exemple, en alguna entrevista de feina que m'havia preparat i al final no m'han agafat.

P: Què significa per tu “esforç” o “merèixer” les coses?

R: Per mi, esforçar-me és sortir de la zona de confort per assolir nous objectius que al principi semblen impossibles o molt difícils. També implica confiança, interès i superació personal.

P: Què entens per “meritocràcia”? Creus que si vols, pots?

R: Per mi és poder aconseguir nous objectius professionals gràcies a l'esforç propi. Tot i així, no sempre depèn d'un mateix: hi ha factors externs que no pots controlar, per molt esforç o mèrits que tinguis.

P: Creus que la societat jutja les persones pel que aconseguixen, sense tenir en compte l'origen?

R: Sí. Quan coneixes algú en l'àmbit professional, no saps d'on ve, però la manera com treballa o s'expressa fa que el jutgin d'una manera o d'una altra. Jo soc d'un barri que alguns consideren “cani”, però no ho soc, i tinc una amiga molt culta que també viu aquí.

P: Creus que els discursos sobre l'esforç i el mèrit ajuden o culpabilitzen les persones de barris com el Carmel?

R: Depèn de la persona. Hi ha gent que se'ls creu i els motiven, els prenen com una filosofia de vida. Altres pensen que és impossible i ni tan sols ho intenten.

P: Com creus que és vist el Carmel des de fora?

R: Crec que es veu com un barri humil, treballador, però també pobre i amb certa fama de delinqüència.

P: Has sentit mai estigma pel fet de venir del Carmel?

R: Sí. Algunes persones que he conegut, en saber que soc del Carmel, s'han pensat que tindria un comportament agressiu.

P: Com et sents respecte al barri? Què és el que més valores o el que més et costa?

R: Valoro sobretot la gent de tota la vida i els comerços locals, els de sempre. No m'agraden tant els nous comerços ni la gent que arriba ara; crec que s'ha perdut l'essència que tenia el barri fa vint anys, com ha passat en molts altres barris similars.

P: Com descriuries el sentiment de pertinença al Carmel?

R: Gran. Haver crescut des de petit als parcs, els carrers, amb familiars, veïns, escola i amics, crea un vincle fort amb el barri.

P: Has vist formes de reivindicació o activitat comunitària al barri?

R: Sí. Principalment, el Carmel Comerç, i també altres col·lectius que organitzen activitats i festes, com la cavalcada de Reis, el Pare Noel o el carnaval, on molts veïns fan de voluntaris per mantenir l'esperit de barri.

P: Creus que ser dona o home ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals?

R: No. Avui dia crec que tothom té les mateixes oportunitats.

P: Hi ha rols familiars o expectatives diferents per a nois i noies al barri?

R: No. Cada persona és lliure d'estudiar i treballar en el que vulgui.

P: Com afecta la combinació de gènere, classe social i origen territorial en les trajectòries vitals?

R: Pel que fa al gènere, crec que no hi ha diferències importants: si tens estudis i ganes de treballar, trobaràs una bona feina.

Pel que fa a l'origen territorial, sí que pot afectar: per exemple, famílies del Magreb o de Llatinoamèrica potser ho tenen més complicat perquè els seus estudis d'origen són més limitats i han de buscar-se la vida sols.

En canvi, la classe social influeix molt: si formes part d'una classe alta, tens una xarxa de contactes que et permet mantenir-t'hi. Per exemple, un amic que treballa a Aigües de Barcelona coneix gent que li facilita coses com comprar una moto o trobar feina. Els contactes ho són tot.

P: Les cures o responsabilitats familiars t'han limitat d'alguna manera?

R: No, cap problema. L'única limitació era amb les activitats extraescolars, perquè érem tres germans.

P: Quines persones o xarxes t'han donat suport en moments clau?

R: Només la família. No he necessitat ajuda externa.

P: Has tingut accés a recursos institucionals (beques, orientació laboral, programes socials...)?

R: Sí, sobretot a beques. A Catalunya i a Barcelona hi ha força opcions, i si t'informes, pots accedir-hi. Jo he assistit a jornades com el Saló de l'Ensenyament, a l'Espai Jove Boca Nord, a la Plaça d'Eivissa, a portes obertes de graus i universitats... Si vols informar-te, hi ha recursos; una altra cosa és que vulguis fer-ho.

P: Creus que les xarxes comunitàries del Carmel ajuden a compensar desigualtats?

R: Sí i no. Són útils, però hi ha gent que s'hi acostuma massa i no progressa.

P: Què et sembla més útil per generar oportunitats reals?

R: Creure en el que vols fer, tenir interès per aprendre coses noves i saber moure't.

P: Si poguessis canviar alguna cosa per reduir les desigualtats socials, què seria?

R: Canviaria tota la classe política i la manera com està organitzat el sistema, encara que sé que és impossible.

P: Quin paper hauria de tenir l'educació en aquest canvi?

R: Donaria més poder i suport als professors. Crec que haurien de tenir més capacitat de decisió sobre el futur dels alumnes. Abans, si un alumne havia de repetir curs, ho decidia el professorat o la direcció; ara, molts cops, decideixen els pares, que sovint no saben ben bé què fan els seus fills a l'escola.

P: Quina és la teva esperança o desig per al futur del Carmel?

R: Que no perdi l'essència de barri que sempre ha tingut. Que la gent nova s'adapti i contribueixi a una bona convivència. Que el Carmel continuï sent un barri humil, treballador i amb ganes de tenir un bon futur.

El que més m'agrada és la Biblioteca del Carmel, la bona connexió amb bus, metro i ronda, l'Hospital Vall d'Hebron i la Rambla del Carmel, amb les seves baranes grogues, típiques del barri, on es fan les festes majors.

El que menys m'agrada és la manca de neteja als carrers, algunes persones que no aporten res positiu i la falta de manteniment d'espais públics com jardins, places o voreres.

Entrevista 2 (E2)

- **Edat:** 56 anys
- **Gènere:** dona
- **Situació laboral:** mestressa de la llar

P: Pots explicar breument on vas créixer i com descriuries el teu barri durant la teva infantesa i adolescència?

R: Vaig créixer al barri del Carmel, i també hi vaig viure durant la meva adolescència i quan vaig formar una família. Teníem molt poques zones esportives, pocs parcs i molt pocs mitjans de transport públic. Per anar al col·legi, agafàvem l'autobús; per fer esport, havíem d'anar fins al Vallparc, perquè no hi havia res més a prop.

P: Quina és la història familiar? A què es dedicaven els teus pares?

R: Els meus pares eren pagesos, es dedicaven a l'agricultura i la ramaderia. Als anys seixanta-vuit van emigrar cap a Barcelona. El meu pare va treballar de taxista i la meva mare al sector tèxtil, en un taller de costura.

P: Com definiries les vostres condicions materials (habitatge, feina, estabilitat econòmica, accés a estudis o serveis)?

R: A la meva infantesa no em va faltar de res. Vaig poder anar a un col·legi concertat i vaig tenir oportunitat d'estudiar, però no em vaig veure amb cor de fer una carrera. Jo volia fer perruqueria, però no per qüestions econòmiques. En aquell moment hi havia moltes oportunitats

de feina. Ara està tot més difícil, sobretot per accedir a un habitatge. Actualment tenim una bona situació: pis de propietat, estabilitat econòmica, el meu marit treballa, tenim cotxe i una segona residència.

P: Com creus que aquestes condicions han influït en la teva trajectòria personal i educativa?

R: He renunciat a coses com viatjar, anar al cinema o al teatre, però a canvi he pogut aconseguir un habitatge. Els meus pares no em podien ajudar gaire perquè no tenien estudis, gairebé ni els bàsics. Quan era petita no hi havia internet, i si havies de fer treballs només tenies la biblioteca; a casa no teníem llibres per consultar.

P: Com recordes les teves experiències escolars al Carmel?

R: Quan era petita bé, fins als 11 anys. Després vaig patir *bullying* fins als 18. L'escola era molt a prop, a dos minuts de casa. Les amigues eren bones fins als 11, però després vaig repetir primer de BUP. No volia anar a l'escola, patia, i a casa no m'entenien. La primera escola era bona, però el canvi a l'altra va ser dur: hi havia molta diferència de nivell, i em va faltar base.

P: Quina importància tenia l'educació dins la teva família?

R: Ni fu ni fa. Havia d'estudiar i prou, però no hi havia un objectiu clar. Els meus pares em van obligar a fer uns estudis que jo no volia, el BUP; jo preferia fer un grau.

P: Has notat diferències entre generacions (pares/fills) pel que fa al valor de l'educació?

R: Sí. Els meus pares només tenien estudis bàsics —la meva mare fins als 13 anys—, i jo he tingut més oportunitats i més mitjans d'aprenentatge.

P: Quins recursos o suports van ser importants per tu?

R: Cap. Només el fet que els meus pares em pagaven l'escola.

P: Has trobat barreres o dificultats en el teu recorregut educatiu?

R: No. Al contrari: els professors del BUP em van orientar cap al futur. Em van aconsellar fer un grau en comptes d'una carrera. Vaig fer cursos de comptabilitat, informàtica i mecanografia, i després vaig començar a treballar en un forn de pa i pastisseria.

P: Quin paper ha tingut el treball a la teva vida?

R: He aconseguit el que m'havia proposat: tenir un pis i criar els meus fills. Per mi era molt important l'educació d'ells, i per això vaig adaptar-me al seu horari. Vaig buscar una feina que m'ho permetés: fer neteja de cases.

P: Has tingut la sensació d'haver “pujat” o “baixat” socialment respecte la teva família d'origen?

R: Sí, una mica. No ha estat un gran salt, però sí un pas endavant.

P: Hi ha hagut moments en què t'has sentit bloquejada malgrat esforçar-te?

R: Sí. No he tingut la valentia de deixar la feina per buscar-ne una de millor. Les tasques de la llar també m'han limitat.

P: Què significa per tu “esforç” o “merèixer” les coses?

R: Crec que mereixo els diners pels quals treballo. No menys. Em valoro.

P: Què entens per “meritocràcia”? Creus que si vols, pots?

R: No ho sé ben bé. No sempre és així: a vegades vols fer una feina però no tens els estudis que es demanen per accedir-hi.

P: Creus que la societat jutja les persones pel que aconsegueixen, sense tenir en compte l'origen?

R: Sí. L'origen condiciona molt, i no sempre és just.

P: Creus que els discursos sobre l'esforç i el mèrit ajuden o culpabilitzen persones de barris com el Carmel?

R: Depèn. A vegades per bé, i altres per malament. De vegades et posen dins del “sac” i això t'enfonsa. Has d'aprendre a no escoltar ni deixar-te influenciar pels altres.

P: Com creus que és vist el Carmel des de fora?

R: Malament, de tota la vida. Quan deies que vivies al Carmel, era com si diguessis que eres de la Mina, el pitjor. I la plaça... ni diguem! Era un punt de drogues abans.

P: Has sentit mai estigma pel fet de venir del Carmel?

R: No ho sé, perquè no he viscut a cap altre barri, però sí que m'han jutjat. El barri el fan les persones, no la fama.

P: Com et sents respecte al barri? Què valors i què et costa més?

R: M'agrada que hi hagi moltes botigues, el mercat i establiments on pots comprar de tot sense haver d'anar lluny. Hi ha poca contaminació i ens coneixem entre veïns, no com al centre de Barcelona, que està ple de turistes.

El que m'agrada menys són els robatoris, la inseguretat i que ha vingut molta gent de fora que no s'adapta a les nostres tradicions. Tot i això, jo m'hi sento bé, tranquil·la.

P: Com descriuries el sentiment de pertinença al Carmel?

R: Ara no marxaria, però fa anys sí que m'hagués agradat anar a un altre barri, com Virrei Amat, que m'agrada molt: hi ha bones botigues, carrers amples i bon transport. Però econòmicament no va ser possible.

P: Has vist formes de reivindicació del barri?

R: Sí, moltes. Fan festes a la Rambla del Carmel, comerços al carrer, la Festa Major el 16 de juliol, activitats esportives, tallers per nens i adults, carnavals, cavalcades... fins i tot un trenet per la festa.

P: Creus que ser dona o home ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals?

R: No, en el meu cas no. La feina que jo feia no era diferent per ser dona o home.

P: Hi ha rols familiars diferents per a nois i noies al barri?

R: Sí. Encara hi ha feines que es consideren d'homes (com repartidor) i altres més de dones. Una dona s'adapta més fàcilment a netejar; els homes no ho volen fer.

P: Com afecta la combinació de gènere, classe social i origen territorial a les trajectòries vitals?

R: Si neixes i vius en un barri mal vist, com el Carmel, és més difícil trobar una bona feina. Hi ha empreses que miren d'on vens i la teva classe social.

P: Les responsabilitats familiars t'han limitat?

R: Sí. M'he dedicat tota la vida a la neteja, i a casa les persones del meu voltant no ho fan perquè ja ho faig jo.

P: Quines persones o xarxes t'han donat suport en moments clau?

R: Els meus pares, i a l'escola alguns professors que em van orientar cap al futur.

P: Has tingut accés a recursos institucionals (beques, programes socials...)?

R: No, mai.

P: Creus que les xarxes comunitàries del Carmel ajuden a compensar desigualtats?

R: Sí. Poden ajudar molt, sobretot a orientar els joves en moments de dubte, a trobar estudis o activitats.

P: Què et sembla més útil per generar oportunitats reals?

R: No ho sé contestar.

P: Si poguessis canviar alguna cosa per reduir les desigualtats socials, què seria?

R: Donaria oportunitats a la gent amb pocs recursos perquè tinguessin les mateixes opcions. També que les persones que venen de fora puguin aprendre l'idioma i estudiar amb beques si no tenen diners.

P: Quin paper hauria de tenir l'educació en aquest canvi?

R: Crec que és molt personal. Els pares haurien de parlar amb els centres, explicar la seva situació i buscar oportunitats perquè els fills puguin estudiar, encara que no ho puguin pagar.

P: Quina és la teva esperança o desig pel futur del Carmel?

R: Que millori la seguretat, que hi hagi més botigues i espais per fer activitats, sobretot per a la gent gran. També que hi hagi més residències assequibles i més metges i personal sanitari per atendre la gent.

Entrevista 3 (E3)

- **Edat:** 87 anys
- **Gènere:** dona
- **Situació laboral:** jubilada

P: Pots explicar breument on vas créixer i com descriuries el teu barri durant la teva infantesa i adolescència?

R: Vaig néixer en un poble on la meva mare vivia, perquè allí no hi havia coles i no podia anar sola. Vaig anar a escola fins que va néixer una germana; jo tenia onze anys. Els meus germans eren més petits. Allí vaig aprendre a dividir, sumar, restar i multiplicar. Després, com que la meva àvia ja era gran i no podia fer res, havia d'ajudar a casa: rentar, cuidar la meva germana Conchi... Hi anava algun dia sí i algun altre no, i així vaig perdre el ritme. A tretze anys ja no hi vaig anar més.

P: Quina és la història familiar? A què es dedicaven els teus pares o mares?

R: Els meus pares eren llauradors, no ramaders. Treballaven la terra. No vam tenir ajuda d'ells, més aviat ens ajudàvem entre germans. L'ajuda sempre ha estat entre nosaltres, d'uns a altres.

P: Com definiries les vostres condicions materials (habitatge, feina, estabilitat econòmica, accés a estudis o serveis)?

R: Quan vam venir a Barcelona, amb 28 anys, vam viure primer als Garrofers, compartint pis amb el meu germà i el meu marit Hilario. Allí teníem el taller i la casa alhora, cosia allà. Com que hi havia màquines, vam buscar baixos pel soroll. Després, al cap de tres anys de tenir la meva filla, vam venir al Carmel, perquè els pisos eren més barats, unes 300.000 pessetes més barat que allà baix. El meu germà ens va deixar 10.000 pessetes i després li vam tornar.

P: Com creus que aquestes condicions han influït en la teva trajectòria personal i educativa?

R: No vaig poder estudiar gaire, perquè havia d'ajudar a casa des de petita. Però sempre he mirat d'espavilar-me. No ens ha faltat mai res de bàsic, hem anat fent. No anàvem de vacances, però de menjar i roba no ens en faltava. Sempre hem pagat el que tocava i mai no ens ha arribat un rebut que no poguéssim pagar.

P: Com recordes les teves experiències escolars?

R: Hi vaig anar poc, perquè havia d'ajudar a casa. M'agradava aprendre, però entre les germanes petites i la meua àvia gran, faltava sovint. Quan perdia uns dies, ja anava perduda.

P: Quina importància tenia l'educació dins la teua família?

R: L'educació no era prioritària, el més important era treballar i ajudar a casa. L'escola es veia com una cosa bona, però no imprescindible.

P: Has notat diferències entre generacions (pares/fills) pel que fa al valor de l'educació?

R: Sí, ara els joves estudien molt més. Abans no hi havia les mateixes possibilitats, i si eres nena, encara menys. Avui tothom pot estudiar i això ho veig molt bé.

P: Quins recursos o suports van ser importants per tu?

R: Principalment la família, sobretot els germans. No hi havia beques ni ajudes com ara. L'aprenentatge va ser sobretot dins de casa i amb la pràctica, cosint i treballant.

P: Has trobat barreres o dificultats en el teu recorregut educatiu?

R: Sí, les feines de casa i cuidar dels altres em van fer deixar els estudis. A més, al poble no hi havia escola propera i no podia anar sola.

P: Quin paper ha tingut el treball en la teua vida?

R: Fonamental. Sempre he treballat, cosint i portant la casa. Si no treballes, no guanyes, i si no guanyes, no pots viure.

P: Has tingut la sensació d’haver “pujat” o “baixat” socialment respecte la teva família d’origen?

R: Crec que he millorat respecte als meus pares, que van viure de la terra. Jo he pogut tenir casa pròpia i viure tranquil·la, amb estalvi i sense deutes.

P: Hi ha hagut moments en què t’has sentit bloquejada o sense oportunitats malgrat esforçar-te?

R: Algunes vegades, quan hi havia poc treball o s’avariava el cotxe del meu marit, costava arribar a tot. Però sempre trobàvem la manera de sortir-nos-en.

P: Com definiries el concepte d’“esforç”?

R: És treballar i saber administrar-se. No gastar tot el que tens, guardar una mica per si un dia et poses malalt. L’esforç és constància i responsabilitat.

P: Què entens per “meritocràcia”? Creus que si vols, pots?

R: Crec que si treballes i t’ho proposes, pots sortir-te’n, però no tothom parteix del mateix lloc. També cal tenir salut i oportunitats.

P: Has sentit que la societat jutja les persones pel que aconsegueixen, sense tenir en compte les seves condicions d’origen?

R: Sí, avui sembla que si no tens èxit és culpa teva. Però la vida no és igual per a tothom. Hi ha gent que no ha tingut les mateixes opcions.

P: Creus que els discursos sobre l’esforç i el mèrit ajuden o culpabilitzen les persones de barris com el Carmel?

R: Depèn. L’esforç és necessari, però a vegades es parla com si tot depengués d’això, i no és veritat. Aquí hi ha molta gent treballadora que no ha tingut facilitats.

P: Com creus que és vist el Carmel des de fora?

R: Alguns pensen que és un barri senzill, però jo sempre he estat bé aquí. No l’he vist mai com un lloc dolent.

P: Has sentit mai estigma o prejudicis pel fet de venir del Carmel?

R: Mai. Jo mai m'he sentit jutjada ni per on visc ni per qui soc.

P: Com et sents tu respecte al barri? Què és el que més valores?

R: El Carmel és casa meva. M'agrada la gent, els veïns, poder mirar pel balcó i veure vida. El balcó em dona alegria i em fa sentir part del barri.

P: Com descriuries el sentiment de pertinença o identitat del Carmel?

R: Crec que aquí la gent és molt propera. Ens coneixem, ens ajudem i això crea una identitat molt de barri, com una gran família.

P: Has vist formes de resistència simbòlica o de reivindicació del barri?

R: Sí, en les festes, en la convivència, en com la gent s'ajuda. No calen grans coses, el dia a dia ja és una manera de mantenir viu el barri.

P: Creus que ser dona ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals?

R: Sí, clar. Les dones abans teníem menys opcions. Jo no vaig poder estudiar ni sortir a treballar fora, m'ocupava de la casa i cosia des d'allà.

P: Hi ha rols familiars o expectatives diferents per a nois i noies al barri?

R: Abans sí, les noies ajudàvem a casa i els nois podien treballar fora. Ara això ha canviat molt.

P: Com afecta la combinació de gènere, classe social i origen territorial en les trajectòries vitals?

R: Si ets dona, de classe treballadora i d'un barri com el Carmel, has de lluitar més. Però també ens fa més fortes i acostumades a espavilar-nos.

P: Has viscut situacions en què les cures o responsabilitats familiars t'hagin limitat?

R: Sí, des de jove vaig haver d'ajudar amb la meva àvia i les germanes, i després amb la meva filla.

P: Quines persones o xarxes t'han donat suport en moments clau?

R: Els meus germans, sempre. Ens hem ajudat en tot, mai m'he sentit sola.

P: Has tingut accés a recursos institucionals (beques, orientació laboral, programes socials...)?

R: No, d'això abans no n'hi havia o jo no ho vaig conèixer. Ens ho fèiem nosaltres mateixos, amb esforç i ajuda familiar.

P: Creus que les xarxes comunitàries del Carmel ajuden a compensar desigualtats?

R: Sí, perquè la gent aquí és solidària. Els veïns es coneixen i s'ajuden molt més que en altres llocs.

P: Què et sembla més útil per generar oportunitats reals?

R: L'educació i el treball. Que la gent tingui feines estables i pugui viure sense patir.

P: Si poguessis canviar alguna cosa per reduir les desigualtats socials, què seria?

R: Que tothom pogués tenir una casa, feina i salut. Sense això no pots viure tranquil.

P: Quin paper hauria de tenir l'educació en aquest canvi?

R: És molt important. Si hagués pogut estudiar més, potser hauria tingut més opcions. L'educació és el que obre portes.

P: Quina és la teva esperança o desig per al futur del Carmel?

R: Que continuï sent un barri de bona gent, tranquil i amb vida. Que no es perdi l'esperit de convivència i ajuda que sempre hi ha hagut.

Entrevista 4 (E4)

- **Edat:** 23 anys
- **Gènere:** home
- **Situació laboral:** empleat, auxiliar d'infermeria

P: Pots explicar breument on vas créixer i com descriuries el teu barri durant la teva infantesa i adolescència?

R: Em vaig criar a la zona del Congrés. Després, quan els meus pares es van divorciar, vaig viure una temporada a Vilapicina, i cap als disset anys ens vam traslladar al Carmel. Hi vam anar perquè el meu avi hi vivia i necessitàvem estalviar per poder fer una entrada per un pis. A vint-i-dos anys vaig tornar a Vilapicina. El Carmel, per mi, va ser com una etapa de pas, però m'hi vaig trobar amb una altra realitat molt diferent de la del Congrés: més soroll, més gent al carrer, més moviment.

P: Quina és la història familiar? A què es dedicaven els teus pares?

R: El meu pare és comercial d'assegurances i la meva mare és funcionària d'estadística de l'Estat. Sempre han treballat molt, cadascun amb la seva rutina i el seu caràcter, però sense faltar-nos res.

P: Com definiries les vostres condicions materials (habitatge, feina, estabilitat econòmica, accés a estudis o serveis)?

R: No ens ha faltat mai de res, però tampoc ens ha sobrat. Hem viscut bé, però sempre mirant de no gastar més del necessari. Econòmicament podríem haver anat millor, però hem tirat endavant sense problemes.

P: Com creus que aquestes condicions han influït en la teva trajectòria personal i educativa?

R: Jo crec que m'han fet valorar les coses i espavilar-me. A casa no hi havia gaire implicació amb els estudis —els meus pares no estaven gaire a sobre meu amb el seguiment de l'agenda o els deures— i això m'ha obligat a ser més autònom.

P: Com recordes les teves experiències escolars?

R: Vaig anar a una escola pública. En general, bé, tot i que notava que no hi havia gaire interès a casa. L'ambient era correcte, però jo no sentia que estudiar fos una prioritat.

P: Quina importància tenia l'educació dins la teva família?

R: No gaire. Els meus pares valoraven que aprovés, però no feien seguiment ni m'animaven a anar més enllà.

P: Has notat diferències entre generacions pel que fa al valor de l'educació?

R: Sí. Avui en dia sembla que vivim en un món de "*titulitis*": per tenir un títol et valoren més, encara que no siguis millor professional. Abans comptava més l'experiència o la pràctica.

P: Quins recursos o suports van ser importants per tu?,

R: He tingut alguna ajuda o beca, però poca cosa. Si volia fer altres estudis, sabia que me l'havia de pagar jo.

P: Has trobat barreres o dificultats en el teu recorregut educatiu?

R: Sí, sobretot econòmiques. No sempre pots permetre't segons quins estudis o activitats.

P: Quin paper ha tingut el treball en la teva vida?

R: Ara el treball és molt important per mi, però de petit m'era indiferent. Abans pensava que sense estudis et menjaries el món, però quan vaig entrar al món laboral em vaig adonar que, sense formació, només accedeixes a feines amb pitjor qualitat de vida.

P: Has tingut la sensació d'haver "pujat" o "baixat" socialment respecte la teva família d'origen?

R: No gaire. Encara estic començant, però tinc clar que, si vull millorar, m'ho hauré de guanyar a base d'esforç.

P: Hi ha hagut moments en què t'has sentit bloquejat malgrat esforçar-te?

R: Sí. A vegades veus que t'esforces i que no tot depèn de tu: si no tens contactes o diners, moltes portes no s'obren.

P: Què significa per tu “esforç” o “merèixer” les coses?

R: Per mi, darrere d'un mèrit hi ha un esforç. Res cau del cel, tot s'ha de buscar i lluitar.

P: Què entens per “meritocràcia”? Creus que si vols, pots?

R: No sempre. M'agradaria pensar que sí, però la realitat és que no tothom parteix del mateix punt. Potser molt una cosa i treballar-hi, però si no tens diners o oportunitats, és complicat.

P: Creus que la societat jutja les persones pel que aconsegueixen, sense tenir en compte l'origen?

R: Sí. La gent et jutja per la feina que tens, la roba que portes o el barri on vius. Vivim en una societat molt d'aparença.

P: Creus que els discursos sobre l'esforç i el mèrit ajuden o culpabilitzen les persones de barris com el Carmel?

R: Depèn. Hi ha gent que ho veu com una motivació, però d'altres ho viuen com una pressió. Si no arribes on vols, sembla que sigui culpa teva, quan hi ha factors que no pots controlar.

P: Com creus que és vist el Carmel des de fora?

R: Malament. Té fama de ser un barri d'immigració, robatoris, gent de nivell baix o de poca tranquil·litat. També hi ha problemes de neteja i falta de manteniment.

P: Has sentit mai estigma o prejudicis pel fet de venir del Carmel?

R: Sí. M'he sentit jutjat, i fins i tot jo mateix he fet bromes o comentaris que ridiculitzen el barri. Hi ha gent que fa servir aquests tòpics per fer-se la graciososa, però al final t'afecta.

P: Com et sents respecte al barri? Què és el que més valores o el que més et costa?

R: El que més m'agrada és estar a prop de la muntanya, poder sortir amb el gos i desconnectar. El que menys, les pujades, la brutícia i la sensació que està ple de gent de fora. No sento gaire l'esperit de barri.

P: Com descriuries el sentiment de pertinença o identitat del Carmel?

R: No gaire fort. Hi ha gent de tota mena i no hi ha tanta unió com en altres barris.

P: Has vist formes de reivindicació o activitat comunitària al barri?

R: Algunes, però no gaire. Hi ha festes i activitats, però no noto gaire implicació veïnal.

P: Creus que ser dona o home ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals?

R: No. El gènere no influeix gaire, depèn del que vulguis fer. Hi ha sectors més associats a un sexe que a un altre —per exemple, la moda o el maquillatge per a dones, i el culturisme o la mecànica per a homes—, però cadascú tria.

P: Hi ha rols familiars o expectatives diferents per a nois i noies al barri?

R: Potser una mica, però cada cop menys. Ara la gent jove és més lliure de fer el que vol.

P: Com afecta la combinació de gènere, classe social i origen territorial en les trajectòries vitals?

R: La classe social i el lloc on vius pesen més que el gènere. Si ets d'un barri com el Carmel, la gent ja es fa una idea de tu abans de conèixer-te.

P: Les cures o responsabilitats familiars t'han limitat d'alguna manera?

R: No, de moment no.

P: Quines persones o xarxes t'han donat suport en moments clau?

R: Sobretot la meua família, i algun amic. No he necessitat gaire ajuda externa.

P: Has tingut accés a recursos institucionals (beques, orientació laboral, programes socials...)?

R: Sí, alguna beca rascada, com dic jo. Si busques, pots trobar alguna ajuda, però tampoc és que et canviï la vida.

P: Creus que les xarxes comunitàries del Carmel ajuden a compensar desigualtats?

R: Potser sí, però jo no ho he viscut. Depèn molt de la implicació de la gent.

P: Què et sembla més útil per generar oportunitats reals?

R: Treballar i esforçar-se. No esperar que ningú et regali res.

P: Si poguessis canviar alguna cosa per reduir les desigualtats socials, què seria?

R: Que es prioritzessin les ajudes per a la gent del barri que realment ho necessita. “Que se’n vagin com han vingut”, els que només venen a demanar ajudes sense aportar res. Primer els de casa.

P: Quin paper hauria de tenir l’educació en aquest canvi?

R: Un paper important, però també crec que la gent ha de voler canviar i no viure de subvencions.

P: Quina és la teva esperança o desig per al futur del Carmel?

R: Sincerament, no en tinc gaire. No veig esperança ni al Carmel ni a Barcelona. Tot va a pitjor.

7.3. Annex 3. Consentiment informat

Totes les persones participants a les entrevistes van ser informades sobre els objectius de l'estudi, la voluntarietat de la seva participació i l'ús exclusivament acadèmic i anònim de les dades recollides.

Es va garantir la confidencialitat i l'anonimat de totes les respostes. Cada participant va signar un formulari de consentiment informat que es conserva de manera segura per l'autora del treball, d'acord amb la normativa de protecció de dades vigent.

Exemple de fitxa de consentiment (buida i sense dades personals)

**CONSENTIMENT INFORMAT PER A LA REALITZACIÓ D'ENTREVISTES
SEMIESTRUCTURADES**

Identificació

Jo, _____, amb document d'identitat
número _____, autoritzo voluntàriament a

_____, estudiant del grau en
_____ de la Universitat de Barcelona,
a realitzar-me una entrevista escrita en el marc del seu Treball de Fi de Grau (TFG)
titulat:

“Pot l'esforç compensar l'origen? Una mirada crítica des del Carmel.”

Descripció

Aquesta entrevista forma part del Treball de Fi de Grau de Sociologia.

L'objectiu és recollir opinions i informació sobre el barri del Carmel i les pròpies històries
de vida amb una finalitat exclusivament acadèmica.

Consentiment

Declaro que he estat informat/da sobre els propòsits d'aquesta entrevista, el seu caràcter
voluntari i l'ús confidencial de les dades.

Autoritzo la meua participació i l'ús de la informació facilitada únicament amb finalitats
acadèmiques i de recerca dins del TFG.

Lloc i data:

Signatura del/de la participant:

Signatura de l'estudiant-investigador/a:

Fig. 1 de l'Annex. Plantilla de la fitxa de consentiment. Font: Elaboració pròpia.

7.4. Annex 4. Qüestionari utilitzat (*Google Forms*)

1. Gènere: *

- ☐ Dona
- ☐ Home
- ☐ Altra
- ☐ Prefereixo no respondre

2. Edat: *

- ☐ Menys de 18 anys
- ☐ 18 – 24 anys
- ☐ 25 – 34 anys
- ☐ 35 – 44 anys
- ☐ 45 – 54 anys
- ☐ 55 – 64 anys
- ☐ 65 anys o més

3. Lloc de naixement: *

(Resposta curta)

4. Quant de temps fa que vius al Carmel?

- ☐ Menys de 5 anys
- ☐ Entre 5 i 15 anys
- ☐ Més de 15 anys

5. Nivell d'estudis més alt assolit: *

- ☐ Primària
- ☐ Secundària
- ☐ Formació professional
- ☐ Estudis universitaris
- ☐ Altres

6. Situació laboral actual: *

- ☐ Empleat/ada
- ☐ Desocupat/ada
- ☐ Estudiant
- ☐ Jubilat/ada
- ☐ Altres

7. Què entens per “meritocràcia”? *

(Resposta oberta curta)

8. Creus que en la societat actual l'esforç personal es recompensa de manera justa? *

- ☐ Sí, sempre
- ☐ De vegades
- ☐ Molt poques vegades
- ☐ No, mai

9. Fins a quin punt estàs d'acord amb aquesta afirmació:

“Si una persona s'esforça prou, pot aconseguir tot allò que es proposi.”

(Escala de l'1 al 5: 1 = totalment en desacord; 5 = totalment d'acord)

10. Quan s'atribueix l'èxit únicament a l'esforç personal, creus que s'estan amagant altres factors (com l'origen o els contactes)? *

- ☐ Sí, clarament
- ☐ Potser parcialment
- ☐ No, l'esforç és el principal factor

11. Has sentit mai que el teu esforç val menys per culpa d'on vens o d'on vius? *

- ☐ Sí, diverses vegades
- ☐ Alguna vegada
- ☐ No, mai

→ *Si vols, explica breument un exemple: (Resposta curta)*

12. Què creus que valora realment la societat: l'esforç o el punt de partida? *

(Resposta oberta curta)

13. El sistema actual està pensat per... *

- ☐ Premiar l'esforç
- ☐ Mantenir privilegis
- ☐ Cap dels dos

14. Què és més just: donar més a qui més s'esforça o a qui més ho necessita? *

- ☐ A qui més s'esforça
- ☐ A qui més ho necessita
- ☐ No ho sé

15. Completa la frase:

“L'esforç sense oportunitats és com...”

(Resposta oberta breu)

16. Consideres que viure al Carmel ha influït en les teves oportunitats educatives o laborals? *

- ☐ Sí, positivament
- ☐ Sí, negativament
- ☐ No hi ha influït

17. Creus que el barri del Carmel està estigmatitzat socialment? *

- ☐ Sí
- ☐ No
- ☐ No ho sé

18. Segons la teva opinió, com afecta aquesta estigmatització a les oportunitats dels veïns? *

(Resposta oberta llarga)

19. Quins aspectes positius destacaries de viure al Carmel? *

(Resposta oberta curta)

20. Has sentit que t'han jutjat pel lloc on vius? *

☐ Sí, sovint

☐ Alguna vegada

☐ No, mai

→ *Si vols, explica una situació concreta: (Resposta oberta curta)*

21. Com definiries la “gent del Carmel” en poques paraules? *

(Resposta curta)

22. Creus que totes les persones de Barcelona tenen les mateixes oportunitats d'èxit?

*

☐ Sí

☐ No

☐ Depèn del barri o de l'origen familiar

23. Quins factors influeixen més en les oportunitats d'una persona? (tria'n fins a tres) *

☐ L'esforç personal

☐ El nivell econòmic familiar

☐ El nivell educatiu dels pares

☐ El lloc de residència

☐ Les relacions o contactes socials

☐ La sort o circumstàncies externes

24. Creus que els habitants del Carmel parteixen amb les mateixes oportunitats que els de barris com Sarrià o Sant Gervasi? *

☐ Sí

☐ No

☐ Només en alguns àmbits (educació, feina, etc.)

25. Quines conseqüències creus que té créixer o viure en un barri estigmatitzat com el Carmel? *

(Resposta oberta llarga)

26. Penses que les polítiques públiques actuals ajuden a reduir les desigualtats entre barris?

- ☐ Sí, molt
- ☐ Una mica
- ☐ Poc
- ☐ Gens

27. Com afecten el lloc de naixement, els ingressos familiars o el color de pell a les possibilitats d'èxit a Barcelona?

(Resposta oberta llarga)

28. Quan el govern parla d' "igualtat d'oportunitats", què et ve realment al cap?

(Resposta oberta llarga)

29. Quins canvis estructurals creus que serien necessaris perquè l'esforç tingués el mateix valor per a tothom? *

(Resposta oberta llarga)

30. Si poguessis enviar un missatge als que diuen que "l'esforç sempre ho pot tot", què els diries?

(Resposta oberta llarga)

31. Autoritzes l'ús anònim de les teves respostes amb finalitats acadèmiques (Treball de Fi de Grau en Sociologia)? *

- ☐ Sí
- ☐ No